

JOGHISTÓRIA

ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jогtörténeti Tanszék Tudományos Diákkörének folyóirata

Wesselényi Miklós hűtlenségi
pere

20. oldal

ISSN 2062-9699

A TARTALOMBÓL:

[alkotmány- és jogtörténet]

AZ ELSŐ MAGYAR RÁDIÓSZABÁLOYZÁS
TÖRTÉNETE

THE EXISTING PARTNERSHIPS IN THE
HUNGARIAN LEGAL SYSTEM

[tdk hírek]

TANULJ A „HÁROM FOLYÓ
VÁROSÁBAN”, AZ
UNIVERSITÄT PASSAUN

[jog és kultúra]

A MERÉNYLET –
SZARAJEVÓ 1914
A DIKTÁTOR

[tartalomjegyzék]

[főszerkesztői köszöntő]	3
--------------------------	---

[alkotmány- és jogtörténet]

Bodor Máté – Kolláth Mihály Gábor: Az első magyar rádiószabályozás története – Az 1925-ös rádiószabályozás megszületésének jogtörténeti technológiai háttere.....	4
Gera Anna: Híd a múltból a jövőbe: Milyen szerepet játszanak történeti alkotmányunk vívmányai a mai alkotmányértelmezésben? – I. rész.....	9
Schlaffer Daniella: A nemzetiségi egyenjogúsági törekvések a 19. század második felében	14
Torjay Benedek: Wesselényi Miklós hűtlenségi pere	20
Zanócz Gréta: The existing partnerships in the Hungarioan legal system.....	27

[cikkíró pályázat]

Szólósi Csongor: Gróf németújvári Batthyány Lajos Ferenc József pöre	36
Milbacher Dániel: Mérős Ignác öröksége	41
Antal Kinga Kincső: A nemek szerepe a boldogító igenben – a házasság a középkori Izlandon.....	44
Szalai Laura: Házasság a középkorban – A boldogító (?) igen napja.....	46

[jog és kultúra]

Filmajánló • A merénylet – Sarajevó 1914	48
Színházajánló • A diktátor	49

[tdk hírek]

Kovács Ákos Tibor: Bemutatkozik a MÁJT TDK	50
Dénes Zóra: Az Universitát Passau és a három folyó városa egy Erasmus-hallgató szemével	51

[jogtörténeti érdekességek]

Gera Anna: Érdekességek a jogtörténet világából	55
--	----

A címlapon Wesselényi Miklós portréja látható

© Zanócz Gréta, Kovács Ákos Tibor 2020
© A szerzők, 2020
© Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, Joghistória, 2020

Folyóiratunkba továbbra is szeretettel várjuk minden publikálni vágyó hallgató tudományos igényű munkáját, legyen annak témája akár a magyar, akár az egyetemes állam- és jogtörténet.

Elérhetőségünk: joghistoria@gmail.com

JOGHISTÓRIA

SZERKESZTŐSÉG

Felelős szerkesztő:

dr. Képešy Imre

Főszerkesztők:

Zanócz Gréta**Kovács Ákos Tibor**

SZERKESZTŐK

Zanócz Gréta

(Alkotmány- és jogtörténet)

Kovács Ákos Tibor

(TDK hírek)

Gera Anna

(Jog- és kultúra)

Sall Zsófia

(Jog- és kultúra)

Gera Anna

(Jogtörténeti érdekességek)

KORREKTÚRA

dr. Képešy Imre

BORÍTÓTERV ÉS
BELSŐ TERVEZÉS

Barkóczy Dávid

KIADJA

Eötvös Loránd Tudományegye-
tem Állam- és Jogtudományi
Kar Magyar Állam- és Jogtörté-
neti Tanszék

(Cím: 1053 Budapest, Egyetem
tér 1-3., II. em. 211.; Tel./Fax.: 06
1 411 6518)

ISSN 2062-9699

KAPCSOLAT

joghistoria@gmail.com

LAPZÁRTA

2020. február 20.

Kedves Olvasóink!

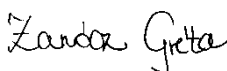
Szeretettel köszöntünk benneteket a Joghistoria szerkesztői nevében!

Folyóiratunk az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákkörének hivatalos lapja, amelyben nemcsak demonstrátorink kapnak lehetőséget tudományos igénnyel megszerkesztett műveik publikálására, hanem egyetemünk azon hallgatói is, akik szeretnék az alkotmánytörténeti és jogtörténeti vonatkozású kutatásaik eredményét mások számára is hozzáférhetővé tenni.

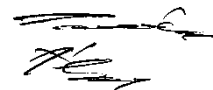
Célunk egy olyan folyóirat megjelentetése, amely alátámasztja azon álláspontunkat, miszerint a jogtörténet létjogosultsága a mai világban is megkérdőjelezhetetlen. Amellett, hogy a Joghistoria megjelenése szolgálja a tudományos ismeretek minél szelesebb körben történő terjesztését, célja a hallgatók és a Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék közötti kapcsolat kialakításának és elmélyítésének elősegítése is. Rendszeresen közlünk híreket tudományos diákkörünk fontosabb üléseinkről, illetve tájékozódhattok tervezett féléves programunkról is. Ezen évfolyam kezdetétől újabb rovatokat szeretnénk indítani, amelyek célja elsősorban a kulturális és közösségi ismeretek terjesztése, valamint a tudományos eredmények közvetítése a hallgatók irányába. Fontosnak tartjuk azt is kiemelni, hogy a Joghistoria az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának egyetlen olyan hallgatók által szerkesztett folyóiratának tekinthető, amely hallgatóink tudományos cikkeinek megjelentetését szolgálja.

Ennek megfelelően folyóiratunkba továbbra is szeretettel várjuk minden publikálni vágyó hallgató tudományos igényű munkáját, legyen annak témája akár a magyar, akár az egyetemes állam- és jogtörténet. A TDK hírekben a Tanszék Tudományos Diákkörének mindennapi tevékenységéről és munkájáról kaphattok bővebb tájékoztatást. A Jog és kultúra rovatunkban különböző jogi vonatkozású filmekről, könyvekről és kiállításokról szerezhettek további információkat. A Jogtörténeti érdekességek rovatunkban pedig számos jogtörténeti vonatkozású információval gazdagíthatjátok tudásotokat.

Kellemes olvasást kívánunk!

Zanócz Gréta

Kovács Ákos Tibor

Az első magyar rádiószabályozás története Az 1925-ös rádiószabályozás megszületésének jogtörténeti és technológiai háttere

Írta: BODOR MÁTÉ – KOLLÁTH MIHÁLY GÁBOR

I. A magyar rádiózás kialakulásának technológiai alapjai

Amikor a magyar rádiózás kialakulásáról és fejlődéséről szeretnénk beszélni elengedhetetlen átlépnünk Magyarország határain, és elsőként nemzetközi vetületben foglalkozni a témával. Fontos megértenünk, hogy nem egy pillanatszerű esemény hozadéka a telekommunikáció ezen formája, hanem hosszú technológiai fejlődés eredménye. Jelen tanulmánynak a teljes fejlődési folyamat ismertetése nem célja, mindazonáltal – különös tekintettel a hazai viszonyokra és folyamatokra – elengedhetetlennek tartjuk a jogi elemzés előtt, hogy röviden áttekintsük a technológia kialakulásának és fejlődésének szignifikáns állomásait.

A rádiózás technológiájának kialakulásához hosszú út vezetett, mely utat számos neves tudós és kutató taposott ki. Alessandro Volta a világon elsőként készített elektromos áramforrást, míg Michael Faraday-t a modern elektrotechnika alapítójaként tartjuk számon, aki – egyebek mellett – felfedezte az elektromágneses indukciót. A sort Samuel Morse folytatta, 1840-ben elkészült találmányával, amelyet telegráfként nevezett el, később pedig telekommunikáció további egyszerűsítése céljából megalkotta a Morse kódrendszert. Morse után, 1877-ben Graham Bell feltalálta a telefonkészüléket, 1888-ban pedig Henrik Hertz az elektromos árammal gerjesztett alacsony frekvenciás hullámokat, melyek később lehetőséget biztosítottak Guglielmo Marconi számára, hogy találmányát, a drótnélküli távíró 1896-ban sikerrel próbálja ki. Hertz kutatásainak jelentőségét nem is mutatja jobban más, mint, hogy a frekvencia SI mértékegysége az Ő nevét viseli.¹

A rádiózás technológiai fejlődésének következő nagy úttörője Nikola Tesla volt, aki a Puskás fivérekkel kezdte munkásságát. Első találmánya egy távbeszélő-erősítő volt, majd ezt követte a dinamó, valamint a váltóáramú áramellátás kifejlesztése. Ezzel párhuzamosan a korábban már említett Marconi a drótnélküli távíróval történő kísérletezése során már vevőkészüléket épített az Atlanti-óceán „túlsó oldalán” Amerikában, majd 1901-ben bemutatta találmányát, amely működését tekintve gyakorlatilag az első rádiókészüléknek tekinthető.² A legkiemelkedőbb tudósok sorát a rádiózás technológiai feltételeinek kialakításában Lee de Forest zárja, aki feltalálta a triódát, melynek segítségével a gyenge jeleket az adott vevőkészülék fel tudta erősíteni.³

Nemzetközi kitekintésünket követően, a következőkben a hazai folyamatokra fordítjuk figyelmünket. Magyarországon sajátos fejlődési utat járt be a rádiózás abban a tekintetben, hogy Puskás Tivadar jóvoltából már a klasszikus értelemben vett vezeték nélküli rádiózás indulását 25-30 évvel megelőzve ún. broadcasting-szolgálat, vagyis telefonhírdő hálózat működött. Puskás Tivadar széleskörű nemzetközi tapasztalatokkal rendelkezett, dolgozott többek között Edison-nal, kiállítókat szervezett, megismerte a rádiózás előfutáraként jelentkező fejlesztéseket Londonban, Párizsban, illetve szerte Nyugat-Európában.⁴

Puskás inspirációját minden bizonnyal Clément Ader mikrofontechnológiája jelentette, melynek segítségével 1881-ben a párizsi elektromossági világkiállításon a Párizsi Nagy Operaház műsorát hallgathatták a résztvevők, sztereo modulációban. A magyar feltaláló feladata ekkor még a közvetítővonalak kiépítése volt, azonban 1882-ben a Vigadóban sikeresen megismételte a párizsi kísérletet.⁵ Végül 11 évnyi fejlesztést követően 1893.

február 15. napján a Magyar utca 6. szám alatti házból megszólalt a Telefon-hírmondó. Kezdetben csak a telefonhálózaton szólt az adás, azonban hamar kiépítésre került egy önálló vezetékhálózat, a szolgáltatásnak pedig 1900-ban már 6 437 előfizetője volt.^{6 7}

1903-ban Berlinben rádiókonferenciát hívtak össze, amelyen már Magyarország is képviseltette magát, Kolossváry Endre, mint a Posta főigazgatója, valamint Hollós József postai műszaki tanácsos személyében. A megkezdett rádiós kísérletek magasabb színvonalon folytatódtak, tekintettel arra, hogy hazánk képviselői a konferencián adóvevőkészüléket vásároltak. Kutatók Budapest és Bécs között, valamint az Adriai-tengeren is sikeres összeköttetést létesítettek. A világháború tovább ösztönözte a fejlesztéseket, így a Telefunken gyár oltószikrás táviró adót, illetőleg detektoros vevőkészüléket készített a hadsereg számára. A táviró adóállomást Csepel mellett, 1914 októberében helyezték üzembe, majd egy hónappal később már rendszerszerűen megindult a katonai, diplomáciai célú forgalmazás.⁸

A csepeli állomás szerepe a háború lezárását követően nemhogy csökkent, sokkal inkább tovább növekedett. Újabb fejlesztések történtek, amelyek eredményeképpen duplex üzemmódban tudott tovább működni a berendezés, vagyis egyidejűleg lehetővé vált az adás és a vétel. Ezután, 1923-ban tanulmányúton vett részt Erdőss Gyula és Jurcsek Viktor, a posta két mérnöke, akik a legkorszerűbb eszközöket ismerhették meg a német rádiótechnika világában. Hazatérésüket követően a Posta kettő darab, egyenként 250 W teljesítményű táviró és távbeszélő üzemre is képes adóberendezést vásárolt a Huth cégtől. Noha, ez is nagy lépést jelentett magyar rádiózás világában, hiszen ez a berendezés teremtette meg a magyar rádióhírmondó őseit, valamint ez lett az első rádió-távbeszélő állomás hazánkban, mégis a 250 W teljesítmény idővel kevésnek bizonyult, így erre való tekintettel újabb fejlesztésekre volt szükség.⁹

A Posta Kísérleti Állomás két mérnöke, Magyar Endre és Tomcsányi István munkásságának köszönhetően elkészült egy immáron 1 kW tel-

jesítményű táviró és távbeszélő üzemmódú adóberendezés, amelyet szintén Csepelen 1925-ben helyeztek üzembe. Felgyorsultak az események, hiszen ekkor derült fény arra, hogy rengeteg rádióamatőr készített ún. kristálydetektoros vevőt, amellyel vételezni tudták az új adó által szórt jeleket. A hírszolgáltatáson túl, igény mutatkozott szórakoztató műsorszórásra is, egy öreg bútorszállító kocsiban pedig berendezték az első magyar rádióstúdiót. Ekkor már leginkább jogi akadályok jelentették a korlátokat, azonban 1925 végére ezek is elhárultak. 1925. december 1. napján hivatalosan is elindult a rendes hírsugárzás, így azóta Magyarországon is „szól a rádió”.¹⁰

II. Az első magyar rádiószabályozás története

II.1. A magyar rádiószabályozás kezdete

A rádió technológiájának fejlődése folyamatosan vetett fel újabb és újabb kérdéseket, melyekre a jogalkotónak reagálnia kellett, mind a nemzetközi jog, mind a belső jogalkotás szempontjából. Kezdetben a jogalkotó mindig egy-egy aktuális problémára, szituációra igyekezett választ adni, így az első években még nem született meg egységes, átfogó szabályozás.

A rádiójog magyar szabályozásának történeti elemzésekor elengedhetetlen említést tennünk a Távirat, távbeszélő és egyéb villamos berendezésekről szóló 1888. évi XXXI. törvénycikkről, mely – bár a rádió technológiája ezen törvénycikk megszületésekor még nem létezett – hosszú ideig a magyar szabályozás számos alapelvét adta, különösképpen azért, mert a korszak gondolkodói a rádió-távíró (és a rádiót) gyakran a táviró egyik altípusának, fajtájának tekintették.¹¹ Ezen törvénycikk egyik legfontosabb alapvetése az úgynevezett “távírókényszer” volt, melynek nyomán a távírda, távbeszélő, villamos jelző felállítása és üzemeltetése – azon eseteket kivéve, amikor ezen eszközök egy házon, telken vagy összefüggő birtokon belül, a közhasználat kizárásával üzemeltek – az államnak fenntartott jogok közé tartozott.¹² Ahhoz, hogy valaki ezen tevékenységeket végezze, berendezése-

ket állítson fel vagy üzemeltessen állami engedélyre volt szükség¹³, azon személyek pedig, akik megszegték ezen rendelkezéseket, 50 és 300 forint közötti pénzbüntetésre voltak sújthatók.¹⁴ Ezen törvénycikk a jövőben fontos alapját adta a rádiójog szabályozásának.

A rádió konkrét szabályozása a magyar jogban elsőként egy nemzetközi szerződés hatására jelent meg. A rádiót, kifejlesztése után először a tengeri közlekedés során kezdték el rendszeresen alkalmazni, így az első megoldandó jogi kérdések a hajókon megtalálható rádió-távíró állomásokkal kapcsolatban merültek fel. Ezen problémákat, a hajózás nemzetközi vonásaira tekintettel 1906-os berlini kongresszuson elfogadott Nemzetközi radiotelegráf-egyezmény igyekezett rendezni, melyet hazánk 1909-ben, az 1909. évi XX. törvénycikkkel épített be belső jogába.¹⁵ Ezen szabályozás azon rádiotelegráf állomásokra volt alkalmazandó, melyek “a szárazföld és a tengeren levő hajók közt való nyilvános forgalomra” szolgáltak.¹⁶ A törvény ekkor még elsősorban elvi jelentőségű volt, hisz megszületésekor hazánkban a hadihajók kivételével nem voltak olyan hajók, melyek rádió-távíró berendezéssel lettek volna felszerelve, a hadihajókra viszont – a törvény 8. és 9. cikkének kivételével – az egyezmény hatálya nem terjedt ki.¹⁷

A berlini kongresszuson elfogadott alapelveket utóbb az 1912-es londoni nemzetközi rádió-távíró-értekezleten hozott egyezményben fejlesztették tovább, melyet hazánkban az 1914. évi XVI. törvénycikk iktatott be. Ezen egyezmény hatálya már kiterjedt a szárazföldi rádióállomásokra is.¹⁸ A berlini egyezmény ratifikálása utáni években mind több magánvállalat szeretne volna rádió-távíró-berendezéssel ellátni hajóit, melyet – mind az 1906-os, mind az 1912-es egyezmény rendelkezései szerint – azon állam engedélyével tehetek meg, mely állam zászlaja alá tartoztak. Ezen nemzetközi szabályozás hatására született meg a 68.805/1913. (VIII.21) Kormányrendelet, valamint a kereskedelmi miniszter 62.574/1913. (X.16.) számú rendelete, melyek a hajókon létesített rádió-távírók engedélyezésével foglalkoztak.¹⁹ Ezen törvények és rendeletek egyike sem mondta ki, hogy a berende-

zések létesítése az állam kizárólagos joga lenne, viszont, mint korábban említettük a rádió-távíró a vezetékes távíró egyik alfajának tekintették, így az 1888-as törvény rendelkezései, a “távírókényszer” vonatkoztak rá.

A rádió terjedése és szabályozása az I. világháború éveiben megakadt, rádió-távíró-berendezéseket a háború alatt be kellett szolgáltatni, így legközelebb a háború utáni években, 1922-ben találkozhatunk újabb szabályozással. A háború hatására a rádió egy újabb területen jelent meg: a harcok során a repülőgépek megfelelő koordinálása és kommunikációja szempontjából elengedhetetlenné vált, így a technológia változásainak hatására megszületett a 10.270/1922 (XII.14.) M.E. számú rendelet a légi közlekedésről, mely kimondta, hogy légi járművön csak miniszteri engedély alapján létesíthető, szállítható nem fémvezetékes távíró, távbeszélő berendezés.²⁰ A rendelet – bár szűk körben – már kimondta, a vezetékek nélküli kommunikáció államnak fenntartott jogát.²¹

A technológia a következő években tovább fejlődött, 1923-ban Nyugat-Európában megkezdődött a rádióműsor-szórás, egyre többen kezdtek el hazánkban is vevőkészülékeket építeni melynek nyomán elengedhetlenné vált egy átfogó szabályozás kialakítása. Erre az első kísérlet a 85.463/1924. (IX.13.) K. M. Sz. rendelet volt. Ezen rendelet részletesen szabályozta a rádiózást, a rádiókészülékek és hozzájuk szükséges alkatrészek gyártását, külföldről történő behozatalát, birtoklását, használatát, és igyekezett elejét venni a kalózási rádiók terjedésének. A szabályozásnak viszont komoly hiányossága volt, hogy továbbra is az 1888-as törvényre támaszkodott, mely akkor, már pusztán a technológia fejlődése okán is, elavult volt. A rádió adó-vevő berendezés létesítése, hasonlóan a távíró-szabályozáshoz állami engedélyhez volt kötve, melyet a kereskedelmi miniszter adott ki.²²

II.2. A rádiózás 1925-ös szabályozása

Az 1924-es rendelet kiadása után – bár az komoly előrelépést jelentett – hamar bebizonyosodott, hogy egy új, a kor technológiai újdonságainak jobban megfelelő szabályozásra van szükség. Az

1924-25.évi állami költségvetésről szóló 1925. évi IX. törvény 24.§-ának (2) bekezdése hatalmazta fel a kereskedelmi minisztert arra, hogy a rádiókérdést átfogóan szabályozza rendeletében, mely felhatalmazás nyomán megszületett a 32.250/1925. (XI.10.) K. M. számú rendelet.²³ A rendelet nagyban támaszkodott a korábbi szabályozásokra, gyakran szó szerint emelte át azok rendelkezéseit, viszont mégis elmondható, hogy egy modern, a kor igényeinek megfelelő szabályozást született.

A rendelet első része az általános rendelkezésekről, az engedélyezés és ellenőrzés folyamataról szól. A rendelet 1.§-a kimondta, hogy az 1888-as törvény 1.§-ban foglalt, államnak fenntartott jog kiterjed az olyan berendezésekre is, „amely jeleknek, írásnak, híreknek, képeknek és hangoknak villamosság útján fémvezeték nélkül, vagy fémvezetéken nagy váltakozás-számú áramok segítségével adására, vagy vételére (rádió) szolgál”. Ezen új berendezések telepítéséhez és üzemeltetéséhez a kereskedelmi miniszter engedélye volt szükséges.²⁴ Az erős állami kontrollt elsősorban a közrend fenntartásával, a közbiztonság megővásával, valamint állami teendők ellátásának biztosításával indokolták, viszont komoly kérdéseket vetett fel, hisz az engedély megadása a miniszter diszkrecionális jogköre volt, aki ezáltal szabadon dönthetett arról, milyen jellegű adások jelenjenek meg a rádióban. Ezen hatalmát tovább erősítette a rendelet 7.§-ban megfogalmazott jogköre, melynek nyomán az állam biztonságának, vagy „egyéb fontos közérdeknek” megővése céljából bármikor, határozott vagy határozatlan időre betilthatta egyes berendezések használatát, vagy a már kiadott engedélyt visszavonhatta vagy felfüggesztette. Ezen közérdekből történő felfüggesztés nem felróható módon alapult. A rendeletben foglaltak betartását a Posta erre felhatalmazott „közegei” felügyelték és ellenőrizték. (8.§) A berendezés működtetése során nem lehetett zavarni az állami rádióberendezések üzemét, táviratokat és távbeszélgetéseket nem foghattak el (10.§)²⁵

A rendelet második része a rádió-adóberendezésekkel foglalkozott, azokat két fajtára „közhasználatra szolgáló” és „nem közhasználatra

szolgáló” adó-állomásokra osztotta. Előbbieket – tekintettel az állami monopóliumra – kizárólag a Magyar Királyi Posta létesíthetett, viszont az állam a műsorszórásra fenntartott jogát koncessziós szerződések révén bérbe adhatta más szereplőknek is. Nem közhasználatra szolgáló adó- és hozzátartozó vevő-berendezéseket megfelelő engedélyekkel magáncélra lehetett üzemeltetni, viszont ezek kizárólag fémvezetékesek lehettek, és üzemeltetésük célhoz kötötten történhetett.²⁶

A rendelet harmadik része a kizárólag vételre alkalmas berendezések szabályozását foglalja magában. Ezen rendelkezések alapján ilyen berendezés üzemeltetésére minden 18. évét betöltött állampolgár engedélyt kaphatott.²⁷ A rendelet negyedik része²⁸ az antennák építésének feltételeit szabályozta, viszont nem részleteibe menőleg, így azt egy későbbi – 43.702/1926. (XII.2.) számú – miniszteri rendelet pontosította. A rendelet utolsó, ötödik része a rádióberendezések alkotóelemeivel, azok megszerzésével, birtoklásával és előállításával foglalkozott.

III. Zárzó

A szabályozás megszületése után nemsokkal, 1925. december 1-én elindult a broadcasting, a rádió jelentősége pedig egyre nőtt. Ezt nem is mutatja más jobban, mint hogy a Rádióhírmondó megnyitásakor Kozma Miklós a Magyar Távirati Iroda vezető igazgatója így fogalmazott: *“A magyar kultúra fegyvertára erős fegyverrel szaporodott”*. Kiemelte a rádió szerepét abban, hogy a szétszakított Magyarország határain túlra is el tud jutni a magyar szó, mely, mint fogalmazott *“összeköttetési lehetőség elszakított véreinkkel”*.²⁹ A kor politikai viszonyai között – és a magyarságot ért világháborús sokk miatt – ezen funkciónak hamarosan hihetetlenül fontos szerepe lett. Az elektronikus kommunikáció inntől kezdve mind fontosabb részt vállalt az emberek tájékoztatásában és szórakoztatásában, melynek immár egy, a kor követelményeinek megfelelő szabályozás adhatta alapját.

Jegyzetek és hivatkozások

¹ KOLLÁR Ernő: Virtuális Rádiómúzeum - A rádiózás története, http://www.radiomuseum.hu/torteneti_m.html (Utolsó letöltés: 2019. november 3.) (Továbbiakban: KOLLÁR: A rádiózás története); BARBIER Frédéric – LAVENIR, Catherine Bertho: A média története- Diderot-tól az internetig, Budapest, 2004, Osiris Kiadó, 151-152. oldal

² Megjegyzés: Marconit 1909-ben fizikai Nobel-díjjal jutalmazták.

³ KOLLÁR: A rádiózás története

⁴ GÁBOR Luca (szerk.): Telefonhírmondó, Budapest, 1993, Magyar Rádió, (Továbbiakban: GÁBOR 1993) 47-59. oldal

⁵ GÁBOR 1993: 66-70. oldal

⁶ Megjegyzés: Puskás Tivadar halála után Popper István folytatta a Telefon-hírmondó fejlesztését, azonban részben az első világháború következményeképpen, részben a mai értelemben vett rádió térnyerése okán az előfizetők száma csökkent, a szolgáltatást végül 1943-ban megszüntették.

⁷ PAÁL Vince (szerk.): A sajtószabadság története Magyarországon 1914-1989, Budapest, 2015, Wolters Kluwer (Továbbiakban: PAÁL 2015) 220.-221. oldal ; KOLLÁR Ernő: Virtuális Rádiómúzeum - A hazai rádiózás kialakulása, http://www.radiomuseum.hu/hradk_m.html (Utolsó letöltés: 2019. november 3.) (Továbbiakban: KOLLÁR: A hazai rádiózás kialakulása); GÁBOR 1993: 93-95. oldal

⁸ KOLLÁR: A hazai rádiózás kialakulása

⁹ SUGÁR Gusztáv: Megszólal a rádió - A kezdetektől 1945-ig, Budapest, 1993, Ajtósi Dürer Kiadó (Továbbiakban: SUGÁR 1993) 12-15. oldal; KOLLÁR: A hazai rádiózás kialakulása

¹⁰ KOLLÁR: A hazai rádiózás kialakulása

¹¹ PAÁL 2015: 223. oldal; SUGÁR 1993: 50. oldal

¹² A távírda, a távbeszélő és egyéb villamos berendezésekről szóló 1888. évi XXXI. törvénycikk (Továbbiakban: 1888. évi XXXI. törvénycikk): 1.§

¹³ 1888. évi XXXI. törvénycikk: 2.§

¹⁴ 1888. évi XXXI. törvénycikk: 11.§

¹⁵ SUGÁR 1993: 49. oldal

¹⁶ A Berlinben 1906. évi november hó 3-án kötött „Nemzetközi radiotelegráf-egyezmény” beczikkelyezéséről szóló 1909. évi XX. törvénycikk (Továbbiakban: 1909. évi XX. törvénycikk) 1. Cikk

¹⁷ SUGÁR 1993: 49. oldal; 1909. évi XX. törvénycikk 21. Cikk

¹⁸ SUGÁR 1993: 49. oldal

¹⁹ PAÁL 2015: 224. oldal

²⁰ PAÁL 2015: 225. oldal

²¹ SUGÁR 1993: 50. oldal

²² PAÁL 2015: 225. oldal

²³ PAÁL 2015: 227. oldal

²⁴ 32.250/1925. (XI.10.) K. M. számú rendelet 1.§

²⁵ 32.250/1925. (XI.10.) K. M. számú rendelet 1-13. §§;

PAÁL 2015: 228. oldal

²⁶ 32.250/1925. (XI.10.) K. M. számú rendelet 14-21. §§;

PAÁL 2015: 229. oldal

²⁷ 32.250/1925. (XI.10.) K. M. számú rendelet 22-29. §§;

SUGÁR 1993: 54. oldal

²⁸ 32.250/1925. (XI.10.) K. M. számú rendelet 30-40. §§

²⁹ KOZMA Miklós beszéde: A Rádióhírmondó megnyitása In.: SALAMON István (szerk.): Rádiótörténeti Szöveggyűjtemény, Budapest, 1999, Magyar Rádió Részvénytársaság Oktatási Osztály, 9. oldal

Híd a múltból a jövőbe: Milyen szerepet játszanak történeti alkotmányunk vívmányai a mai alkotmányértelmezésben? - I. rész

Írta: GERA ANNA

Bár mindig is jellemzője volt a jogi és politikai döntéshozásnak a klasszikus hagyományokra való reflexió, az elmúlt években mind a jog, mind a politika érvelésében egyre gyakrabban találkozhatunk a múltbéli értékekhez való visszatérés igényével. Ennek egy példája jelenik meg az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdésében, az értelmezési szabályban, amely előírja, hogy az Alaptörvény rendelkezéseit a történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.

Mivel az Alaptörvény minden jogi norma felett helyezkedik el, kiemelt jelentőséggel bír, hogy annak esetleges bizonytalan tartalmát milyen szempontok szerint értelmezzük. Jelen cikksorozatomban célja az alkotmányozó eredeti akaratának,¹ majd a jogtudomány álláspontjának² vizsgálata után annak bemutatása, hogy az Alkotmánybíróság eddigi gyakorlata milyen támpontokat nyújt e kérdések megválaszolásához. Ennek elemzését két szempontrendszer szerint végzem: a határozatok tartalmát az időbeli tendenciáktól függetlenül, statikusan vizsgálva, majd az időbeli változásokat előtérbe helyezve dinamikájában szemlélve, jelen cikk témáját a statikus elemzés képezi.

I. Módszertan

Az Alaptörvény vonatkozó rendelkezésének 2012-es hatálybalépése óta eltelt hét évben az Alkotmánybíróság több alkalommal hivatkozott az R) cikk (3) bekezdésben található értelmezési szabályra,³ arra történő utalásokkal találkozhatunk indokolások főszövegében, párhuzamos indokolásokban és különvéleményekben egyaránt. Vizsgálatom során e hivatkozásokat tekintettem át, abból a hipotézisből kiindulva, hogy ha az eddig eltelt idő nem is volt elegendő egyértelmű és sziklaszilárd értelmezési szabályok kialakítására,⁴ az Alkotmánybíróság gyakorlatában már elkezdett kirajzolódni egy, a történeti alkotmányunk vívmányainak

felhívásakor konzekvensen alkalmazható keretrendszer, megvetve egy később kidolgozásra kerülő szabályrendszer alapjait.⁵

Kutatásom során összesen 68 alkotmánybíróági döntést dolgoztam fel, amelyeket az Alkotmánybíróság hivatalos honlapján található keresőprogram segítségével gyűjtöttem össze. A keresés során először azokat a döntéseket gyűjtöttem össze, amelyekben az Alkotmánybíróság az R) cikk (3) bekezdésre hivatkozik, majd megismétltem a keresést a „történeti alkotmány” kulcsszóval, amely az első találat eredményeképpen azonosított 48 alkotmánybíróági döntés sorát további 20 döntéssel egészítette ki. A kutatást megalapozó keresés egyaránt kiterjedt a döntés indokolásának szövegére, valamint a csatolt párhuzamos indokolásokra és különvéleményekre is.

A keresés eredményeként beazonosított 68 döntés 66 határozatból és 2 végzésből állt össze, amelyek közül 32 esetben történt hivatkozás kifejezetten a történeti alkotmányunk vívmányaira, a többi esetben vagy a nemzeti hitvallás, vagy az R) cikk (3) bekezdés egésze képezte a hivatkozás tárgyát, vagy hivatkozás nélküli történeti utalást tartalmazott a szöveg. A 32 alkotmánybíróági határozat indokolásai, párhuzamos indokolásai és különvéleményei összesen 39 alkalommal hivatkoztak a történeti alkotmányunk vívmányaira, ebből 28 szerepelt indokolásban, 4 párhuzamos indokolásban és 7 különvéleményben.

II. Mit mondanak nekünk az AB határozatok statikusan szemlélve?

Arról, hogy milyen értelmezési módot irányoz elő az a kitétel, hogy „a történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban”, nincsen konszenzus a tudományos életben. Az értelmezési szabály által megfogalmazott tág keretek közé a nyelvtani értelmezés szerint egyaránt beilleszthető

egy *sui generis* értelmezési szabályként történő felfogás és az az elképzelés is, hogy a történeti alkotmány vívmányai valamilyen módon azonosíthatók,⁶ s e konkrét forrásokkal összevetve szükséges az Alaptörvény értelmezése. Kutatásom első felében azt vizsgáltam, hogy az Alkotmánybíróság e lehetséges magyarázatok közül melyikkel azonosul a leginkább.

Az alkotmánybíróági indokolások, párhuzamos indokolások és különvélemények vizsgálataból e kérdés vonatkozásában általánosan vonható le az a következtetés, hogy amennyiben az érvelő érdemben hivatkozik a történeti alkotmány vívmányaira, akkor azt a második elképzelés szerinti nyelvi séma szerint teszi. Az érvelés első felében kísérletet tesz egy konkrét jogszabály, jogelv vagy más alkotmányos követelmény történeti alkotmány vívmányaként való azonosítására, aztán azt vizsgálja, hogy e jogszabály, jogelv vagy követelmény idézett részével vagy általános tartalmával összeegyeztethető-e a vizsgált szabályozás vagy döntés.

Annak kapcsán azonban, hogy pontosan mi azonosítható történeti alkotmány vívmányaként, rendkívül szerteágazó az alkotmánybíróági gyakorlat. A vizsgált 39 esetben, amelyben az Alkotmánybíróság valamilyen formában hivatkozott a történeti alkotmány vívmányaira, összesen 30-szor került sor vívmány azonosítására: 14-szer jogszabályt, 12-szer jogelvet, 4 esetben pedig valamilyen egyéb alkotmányos követelményt határozott meg az érvelő a történeti alkotmány vívmányaként. Ebből is látszik, hogy az Alkotmánybíróság kiterjesztően értelmezi a vívmány fogalmát azzal, hogy elsősorban konkrét jogszabályokat és jogelveket keres.

A vizsgálat alapján továbbá megállapítható, hogy azon 14 alkalom során, amikor jogszabályra történt hivatkozás, összesen 12 konkrét jogszabály és 5 jogszabályhalmaz került azonosításra, emellett 15 jogelvet és 4 további alkotmányos követelményt rögzített az Alkotmánybíróság, együttesen számolva az indokolásokban, párhuzamos indokolásokban és különvéleményekben szereplő hivatkozásokat.

III. Időben meddig terjednek történeti alkotmányunk vívmányai?

Azt láthatjuk tehát, hogy egy egységesen kiterjesztő szemlélet mutatkozik annak vonatkozásában, hogy milyen minőségű jogforrásokat ismer el az Alkotmánybíróság történeti alkotmány vívmányaként. Annak vonatkozásában viszont, hogy mely időben keletkezett tartalom kerülhet elismerésre, már különböző megközelítések léteznek, s a döntésekben tanúi lehetünk az ezzel kapcsolatos vitáknak is.

Az azonosítható vívmányok időbeliségével kapcsolatban három értelmezési lehetőség jelenik meg az alkotmánybíróági döntésekben: (1) a leginkább megszorító értelmezés szerint kizárólag az írott jogi korszak előtt keletkezett források vehetők számításba; ennél kiterjesztőbb felfogás szerint (2) 1949 előtt keletkezett normák értelmezhetők vívmányokként, míg végül a legkiterjesztőbb értelmezés szerint (3) egészen a 2012-ig hozott alkotmánybíróági döntésekig terjed a történeti alkotmány vívmányai értelmezhetőségének időbelisége.

Az első értelmezés, mely szerint kizárólag az írott jogi korszak előtti forrásokat használhatja fel az alkotmánybíróság, Pokol Béla⁷ által került megfogalmazásra, a 28/2013. (X. 9.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolásában. E párhuzamos indokolás kiemelt figyelmet szentelt arra, hogy felhívja a figyelmet a vonatkozó értelmezési direktíva kidolgozatlanságára, ehhez fogalmazta meg szempontnak a következőket: „*Érdemes leszögezni a történeti alkotmány írott jogi korszak előtti létét, melyhez így lényegéhez tartozott a szokásjogi rögzítettség és ezzel a hatálybalépés vagy a hatályon kívül helyezés hiánya.*” Ezen érvelés folytatásaként Pokol Béla rögzíti, hogy nem alkalmazhatók így az írott jogi törvények rendelkezései, valamint az Alkotmányon alapuló alkotmánybíróági döntések sem.

Pokol Béla célja ezen értelmezési keret rögzítésével az volt, hogy gátat szabjon annak az általa károsnak ítélt gyakorlat kialakulásának, amely egyes konkrét forrásokat, az általa használt megfogalmazásban „*tetszőleges rendelkezéseket*”

azonosít vívmányként. Az évek során azonban ez a szemlélet háttérbe szorult, amely tényt egyaránt bizonyítják a korábban bemutatott statisztikák, valamint az, hogy a későbbiekben sem az indokolásban, sem párhuzamos indokolásokban és különvéleményekben nem találkozunk újra e szemlélettel.

A skála másik végén helyezkedik el a harmadik értelmezési mód, tehát az az értelmezés, amely a történeti alkotmány vívmányai közé sorolja az Alkotmány talaján keletkezett, korábbi alkotmánybíróági határozatokat is. Ezen értelmezési móddal sem találkozunk az indokolásokban, Juhász Imre⁸ két különvéleményében utalt erre, először a 28/2013. (X. 9.) AB határozatban, majd a 7/2014. (III. 7.) AB határozatban. Álláspontját a 28/2013. (X. 9.) AB határozatban a következőképp fejt ki: *„Az Alkotmánybíróság 1990. május és 2011. december 31. között született határozatainak többsége az alkotmányjog (hazai) fejlődése, a demokratikus átmenet, a jogállam kialakulása és megszilárdulása szempontjából jelentős állomásnak tekinthető. Álláspontom szerint a fenti határozatok a történeti alkotmány vívmányaként élnek tovább.”*

Érdemes kiemelni, hogy Juhász Imre nem minden korábbi határozatot emel a történeti alkotmány vívmányai körébe, hanem kizárólag azoknak egy meg nem határozott részét, amelyre „többségként” utal, a szelektálási szempontokat e különvéleményében nem fejt ki. A későbbiekben ezen álláspontot is egyre ritkábban látjuk az érvelésben, amely ténynek értelemszerű magyarázata lehet, hogy a 13/2013. (VI. 17.) AB határozat alapján az Alkotmánybíróság a korlátozott kontinuitás szabályai szerint, indokolt esetben bevonhatja az Alaptörvény értelmezésébe az Alkotmány alapján keletkezett gyakorlatot, így nem szükséges annak külön, vívmány-fogalmon alapuló legitimációt keresni. Mindezzel együtt elgondolkodtató felvetés, hogy mennyiben minősülnek vívmánynak e korábbi határozatok: ha a vívmányokra mint a történeti alkotmány elemeinek egy szűkebb kategóriájára tekintünk, akkor ezen értelmezés szembe megy az uralkodó állásponttal, mely szerint a tör-

téneti alkotmány az írott alkotmány előtt keletkezett, alkotmányos jelentőségű források összessége.⁹

Végezetül, a másodikként felsorolt értelmezési mód szerint a történeti alkotmány vívmányai az 1949 előtti források közül azonosíthatók. Ezen álláspont az Alkotmánybíróság által kiadott indokolások, így a 31/2013. (X. 28.) AB határozat és a 29/2014. (IX. 30.) AB határozat is hivatkozik rá, hogy a *„hagyományos értelemben vett”* történeti alkotmánynak az 1949 előtt keletkezett forrásokat kell tekinteni. Az Alkotmánybíróság által valamilyen formában vívmányként azonosított jogforrásokat áttekintve megalapozottan vonhatjuk le azt a következtetést, hogy ez az értelmezési mód általánosan elfogadottá vált, ezt bizonyítja az is, hogy az Alkotmánybíróság által vívmányként azonosított legkésőbb keletkezett konkrét jogszabály az 1946. évi I. törvény, amely a 16/2016. (X. 20.) AB határozatban jelent meg.

Az Alkotmánybíróság szóhasználata ugyanakkor nem zárja ki a lehetőségét annak, hogy a jövőben az 1949 után keletkezett jogszabályokat is felhasználja a történeti alkotmány vívmányainak körében: a *„hagyományos értelemben vett”* értelmezés mellett ugyanis megfér egy kiterjesztő értelmezés is, amely magában foglalhatja e későbbi jogszabályokat is. Bár vívmányként ilyenek még nem kerültek azonosításra, az Alkotmánybíróság érvelésétől nem idegen, hogy történeti áttekintést nyújtson egyes jogintézmények fejlődéséről, amelynek keretei között gyakran kitér 1949 után keletkezett forrásokra is: így járt el az Alkotmánybíróság például a 6/2013. (III. 1.) AB határozatban a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény, vagy a 3023/2016. (II. 23.) AB határozat a társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény esetében.

IV. Összegzés

Összességében tehát a történeti alkotmányunk vívmányaira vonatkozó alkalmazási gyakorlat statikus elemzése alapján elmondható, hogy az Alkotmánybíróság az értelmezési szabályt a tör-

téneti alkotmány konkrét vívmányainak azonosításával kívánja alkalmazni, amelynek keretei között jogszabályokra, jogelvekre és további alkotmányos követelményekre hivatkozik vívmányként. Az egyes konkrét jogszabályok időbeliségének meghatározásakor az eddigi gyakorlat az 1949-ig keletkezett forrásokat tekinti alkalmazhatónak, ám az Alkotmánybíróság fenntartja a lehetőséget arra, hogy a későbbiekben 1949 után keletkezett forrásokra is hivatkozzon.

Jegyzetek és hivatkozások

¹ GERA Anna: Történeti alkotmányunk vívmányai – az alaptörvényi szabályozás kiindulópontjai és értelmezési lehetőségei (I. rész). In: Joghistoria, 2018. XXIII. évf./1., Budapest, 4-8. o.

² GERA Anna: Történeti alkotmányunk vívmányai – az alaptörvényi szabályozás kiindulópontjai és értelmezési lehetőségei (II. rész). In: Joghistoria, 2018. XXIII. évf./3., Budapest, 4-8. o.

³ Az Alkotmánybíróság 2016-ig tartó gyakorlatáról átfogó elemzést írt Vörös Imre, amelyben ezeket a hivatkozásokat gyűjtötte össze és rendszerezte, egyes konkrét források azonosítására törekedve. VÖRÖS Imre: A történeti alkotmány az Alkotmánybíróság gyakorlatában. In: Közjogi Szemle, 2016/4., Budapest, 44-57. o.

⁴ Az Alaptörvény elfogadását követően rendszeresen visszatért az a vélemény, hogy az alkalmazás rendszerének kidolgozása az Alkotmánybíróság feladata lesz. Így például Varga Zs. András szerint „végső soron az Alkotmánybíróság a saját eljárásában tudja ezeket kitisztítani (...). Ez hosszú folyamat, de más út nincs.” VARGA ZS. András: Történeti alkotmányunk vívmányai az Alaptörvény rendelkezésében. In: 5 éves az Alaptörvény. Válogatás az ünnepi konferenciasorozat beszédeiből. Budapest, 2017, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. 250. o. Ugyanígy Tóth Zoltán József szerint „a történeti alkotmány vívmányait a jogalkalmazás és a jogszabályalkotás fogja kialakítani a történelmi múlttal összhangban.” (TÓTH Zoltán József: Az Alaptörvény szellemisége: a Nemzeti hitvallás értékei, a jogfolytonosság és az Alapvetés, in: Polgári Szemle, 2013/3-6. <https://polgariszemle.hu/archivum/81-2013-oktober-9-evfolyam-3-6-szam/tudomany-felsofo-kon/559-az-alaptoerveny-szellemisege-a-nemzeti-hitvallas-ertekei-a-jogfolytonossag-esaz-alapvetes> (letöltés ideje: 2019. október 22.).

Cikkem következő részében azt vizsgálom, hogy az egyes alkotmánybírói határozatok egymásutániségükben milyen tendenciákat rajzolnak ki, hogyan változott a történeti alkotmányunk vívmányainak alkalmazási köre az elmúlt hét évben.

⁵ Az Alkotmánybíróság által lehetségesen alkalmazható értelmezési rendszerről írt tanulmányt az értelmezési szabály hatályba lépését követően két évvel Milánkovich András és Szentgáli-Tóth Boldizsár, amely az addigi alkotmánybírói döntések elemzésén alapult. MILÁNKOVICH András – SZENTGÁLI-TÓTH Boldizsár: Díszítő elem, vagy új értelmezési távlatok? A magyar közjog történeti dimenziója az Alaptörvény tükrében. In: Közjogi Szemle, 2014, Budapest, VII. évf., 1. sz.

⁶ A történeti alkotmány vívmányainak konkrét beazonosítását célzó elméletekről részletesebben lásd: RIXER Ádám: A történeti alkotmány lehetséges jelentéstartamai. In: <http://jesz.ajk.elte.hu/riker47.html> (letöltés ideje: 2018. december 3.).

⁷ POKOL Béla alkotmányértelmezési felfogásáról részletesebben lásd: POKOL Béla: Az alkotmánybíráskodás szociológiai és politológiai kérdései. In: <http://jesz.ajk.elte.hu/pokol56.pdf> (letöltés ideje: 2019. november 13.).

⁸ Juhász Imre alkotmánybírói szerepfelfogásáról részletesebben lásd: KÁLLAI Nóra – ROMSICS Richárd: „Egyre inkább szükség van az Alkotmánybíróságra” – interjú dr. Juhász Imre alkotmánybíróval. In: <https://arsboni.hu/egyre-inkabb-szuksege-van-az-alkotmanybirosagra-interju-dr-juhasz-imre-alkotmanybiroval/> (letöltés ideje: 2019. november 13.).

⁹ A történeti alkotmány hagyományosan azt az alkotmánytípust jelöli, amely olyan (írott és íratlan, különböző jogforrási szinten álló) normákból áll, amelyek időben elkülönülve, egymástól legalább részben függetlenül jöttek létre – tehát amely esetében bár a társadalmi-gazdasági berendezkedésre, az államszervezet felépítésére és az alapvető jogokra vonatkozó szabályokat nem egy egységes dokumentum foglalja magában, maga a szabályrendszer így is az egységességre törekszik. CSINK Lóránt – FRÖHLICH Johanna: Történeti alkotmány és kontinuitás az új Alaptörvényben. In: Közjogi Szemle, 2012/1., Budapest, 10. o.

Konkrét jogszabályok	1869:4. tc. a bírói hatalom gyakorlásáról 1871:8. tc. 1868:56. tc. a polgári törvénykezési rendtartásról 1911:1. tc. a polgári perrendtartásról 1896:32. tc. a bünvádi perrendtartásról 1896:26. tc. a magyar királyi közigazgatási bíróságról 1946. évi I. törvény Aranybulla Tripartitum Pragmatica Sanctio 1848. évi sajtótörvény 1896. évi XXVI. törvény
Jogszabályhalmazok	polgári átalakulást konstituáló törvények tordai törvények 1848. évi áprilisi törvények a kiegyezés törvényei a bírói függetlenség szabályozása
Jogelvek	bírói függetlenség elve az elemeivel elmozdíthatatlanság elve sajtószabadság; jogegyenlőség szabadságjogok hatalommegosztás köztársasági államforma közjogi autonómiák tisztelete vallásszabadság törvényes hatalomgyakorlás parlamentarizmus bírói hatalom elismerése velünk élő nemzetiségek védelme hatalomkorlátozás bírói döntés törvény alá rendelése
Egyéb alkotmányos követelmények	jogalkotói alázat, törvényhozói attitűd a szülő és rajta keresztül a gyermek terhesség-gyermekágyi segély formájában történő támogatása a parlament intézményének létrejötte és közjogi szerepe önálló államiságunk

Az alkotmánybíróági döntésekben valamilyen formában vívmányként azonosított tartalmak

A nemzetiségi egyenjogúsági törekvések a 19. század második felében

Írta: SCHLAFFER DANIELLA

Az 1850-1860-as évek fordulóján komoly változások zajlottak egész Európában, amelyek legfőbb kiváltó okai közé tartozott a nemzeti mozgalmak kibontakozása, valamint a kelet-európai 1857. évi gazdasági válság. Ennek következményeként kerül sor 1859-ben a két román fejedelemség egyesülésére, valamint a függetlenségi törekvések felerősödésére, a szárd-francia osztrák háború kirobbanását követően az osztrákok solferinói csatavesztésére, Szerbiában a dinasztia leváltására, az 1861. évi hercegovinai felkelésre stb. Ezen történések közül különösen a solferinói vereség vezetett oda, hogy Ferenc József kísértetét tegyen – birodalma államszervezetének reformján keresztül – a nemzetiségi kérdés megoldására. Az uralkodót e döntésében a külpolitikai nehézségeken, valamint a német kérdés megoldatlanságán kívül főként a belpolitikai események, legfőképpen pedig a pénzügyi csőd fenyegetettsége ösztökölte.

Az 1860-as elejének egyik jelentős kezdeti lépésnek volt tekinthető a császár 1860. október 20-án tett leirata a horvátokhoz, amelyben tárgyalásra ösztökölte őket a magyarokkal. Természetesen a magyaroknak tett engedmények sem maradhattak el, így még ugyan ebben a hónapban visszakaphatták a Vajdaságot és Muraközt. A szerbek azonban korántsem örültek területük elvesztésének. 1861 áprilisában a karlócai kongresszuson megfogalmazták legfőbb követelésüket: széles körű autonómiát a magyar országgyűléstől, a Vajdaságot önálló beligazgatású, a magyar királyi kancellária alá rendelt területükként szerették volna megszervezni, élén a vajdával és vajdasági tanácsossal. A magyarok pedig az ismét elszakított Erdély és Magyarország unióját szerették volna megalósítani, melyről természetesen a románok hallani sem akartak, valamint Schmerling sem támogatta ezt. A szlovákok 1861 júniusában Turócszentmártonban fogalmazták meg legfőbb követeléseiket:

nyelvi egyenjogúság mellett már egy felső-magyarországi szlovák terület megalakítását is szeretnék volna elérni, ami egyértelmű elutasításra talált a magyarok részéről. Az országgyűlésen a nemzetiségi ügyekkel foglalkozó bizottság kijelentette: *”az országban lakó minden népek... a magyar, szláv, román, német, szerb, orosz stb. egyenjogú nemzetiségnek tekintendők, melyek külön nemzeti igényeiket az ország politikai egységének korlátaiban belül az egyéni és az egyesülési szabadság alapján, minden további megszorítás nélkül szabadon érvényesíthetik.”*¹

A magyar politikusok részéről is megfogalmazódtak elképzelések a nemzetiségek egyenjogúsításának tárgyában. Idetartozik többek között Eötvös József, aki az 1850-ben megjelent *Die Gleichberechtigung der Nationalitäten in Oesterreich* (A nemzetiségek egyenjogúsítása Ausztriában) című művében fogalmazta meg az általa elképzelt politikát a nemzetiségi kérdésben. A volt és leendő vallás- és közoktatási miniszter mindenekelőtt leszögezte, hogy a nemzetiségek egyenjogúsági mozgalmuk során csakis a nagyobb uralomra töreksenek. Úgy gondolta, hogy a magyarok hegemóniájának megőrzése, csakis „első az egyenlők között” elvét követve valósulhat meg.²

Deák Ferenc pedig ekkor még úgy vélte, hogy a kérdés megnyugtató rendezése egyszerűen lehetetlen, hiszen a nemzetiségek részéről a politikai nemzeti létre irányuló törekvések lehetővé tétele Magyarország feldarabolásához vezetne. 1861-ben a nemzetiségek vezetőinek fellelkesülésére, valamint a magyar kormánnyal szemben megfogalmazott követeléseikre, illetve törekvéseikre egyik levelében a következőképp reagált: *„A pénzügy, a hadügy és a közös ügyek kezelési módja mellett a harmadik nehéz kérdés a nem magyar nemzetiségek, melyek teljesíthetetlen követelésekkel lépnek fel, horvát, rác, oláh, mindenik külön-*

álló politikai nemzetnek akar tekintetni, s oly igényekkel áll elő, miknek teljesítése az országot felदारabolná, Magyarországot megszüntetné s legfeljebb egy új szövetség államot hozna létre, melyben a magyar faj az ország közepén természetes védhető határok nélkül csak töredéket képezne.”³

Mocsáry Lajos azonban – aki politikai pályafutása során igyekezett kiállni a nemzetiségek mellett és figyelembe vette érdekeiket – 1858-ban megjelent „Nemzetiség” című könyvében az alábbiakat fogalmazta meg: *„Elősegítette ezen nemzetiségi törekvések kifejlődését különösen hazánkban azon részint méltatlan minden esetre felette vigyázatlan eljárás, melyet nem-magyar kivált szláv honosaink irányában követtünk. Hazámfiain! mondjuk ki őszintén a’ a mea culpát. Csúfultuk, lenéztük elejétől fogva a’ tótokat, azután pedig nagyon kimutattuk óhajításunkat hogy anyanyelvöktől megválva a’ miénket tegyék ugyanazzá! Szinte lenéztük és semmibe vettük a’ ráczokat; egyenesen sértettük a’ tótok és horvátok municipalis jogait ’s így sértettük náluk azon szellemet, melyet magunk csepegtettünk beléjük institutioink által.”⁴* Nem sokkal később, 1860-ban jelent meg a „Programm a nemzetiség és a nemzetiségek tárgyában” című műve is, amelyben jogosnak találta a nemzetiségek nyelvi és kollektív jogokra vonatkozó igényét.

A magyar politikai elit mindinkább törekedett a Béccsel való kiegyezésre, hiszen tartottak a nemzetiségi mozgalmak felerősödésétől, amelyek egyre ellenségesebbnek bizonyultak velük szemben. A magyar politikusokat azon félelem is vezette, hátha a nemzetiségek sérelmeire, kívánságaira az udvar hamarabb nyújt majd segítséget.⁵

Kísérlet a nemzetiségi törvény megalkotására – az 1861. évi törvénytervezet

Az 1860-as évek elejére – amint a fentiekből kiderült – a magyar liberális politikusok (részben legalábbis) belátták és tudomásul vették, hogy a nemzetiségek sohasem fogják a Natio Hungaricana-n belül a számukra felajánlott helyet elfogadni, hiszen a részükre biztosított egyéni szabadságjogok, illetve az állampolgári jogegyenlőség

elvé nem fogja megszüntetni a nemzetiségi feszültségeket.

Nem sokkal az országgyűlés 1861. április 8-én történt megnyitását követően a képviselőház Eötvös József javaslatára 27 tagú választmányt (ebből 12 nemzetiségi képviselőt) küldött ki a június 25-i ülésén a nemzetiségi törvényjavaslat elkészítésére, valamint a Szlovák Nemzet Memorandumának és a karlócai szerb nemzetiségi kongresszus javaslatainak felterjesztésére. Eötvös a következőket mondta: *„Azon kérdések között melyeknek megoldása a jelen törvényhozás feladatához tartozik, a különböző nemzetiségek méltányos igényeinek kielégítésénél fontosabb alig létezik. E ház kijelelte az elveket melyeket e kérdés megoldásánál követni akar, midőn első felszólalásában kifejezte hogy minden nemzetiségnek kész megadni mind azt, mi az ország területi és politikai szétदारabolása és törvényes önállásának kockáztatása nélkül megadható. Minthogy azonban ezen elveknek czél-szerű alkalmazása attól feltételeztetik, hogy egy részről a hazában létező különböző nemzetiségek igényei és kívánatai, a másíkról azon nagy fontos-ságú országos érdekek kellő figyelembe vétesse-nek, melyekkel a nemzetiségi kérdés végleges el-rendezése összeköttetésben áll: egy 27. tagból álló választmányynak kiküldetését indítványozom, mely addig is, míg azon akadályok elhárítatnak melyek miatt az országgyűlés a jelen pillanatban törvények alkotására illetékesnek nem tartja magát, mind azon előmunkálatokat meg tegye, melyek el-kerülhetetlenül szükségesek arra, hogy e fontos kérdés e hon külön ajkú polgárainak meglegedésére s a haza közjavára törvény által meg-oldassák.”⁶*

A képviselőházi nemzetiségi bizottság az alábbi főbb elveket fogalmazta meg a „Törvényjavaslat a nemzetiségi ügyben általában” című fogalmazványában:

a) "[...] Magyarországnak minden ajkú polgárai politikai tekintetben csak is egy nemzetet, a magyar állam történelmi fogalmának megfelelő egységes és oszthatatlan magyar nemzetet képezik; és

b)[...] az országban lakó minden népek, névszerint: a magyar, szláv, román, német, szerb, orosz,

sat. - egyenjogú nemzetiségeknek tekintendők, melyek külön nemzetiségi igényeiket az ország politikai egységének korlátaiban belül az egyéni és egyesülési szabadság alapján, minden további megszorítás nélkül szabadon érvényesíthetik.”⁷

A javaslat tükrében a magyar politikai nemzet az állampolgárok összessége, az etnikai-nyelvi értelemben vett magyarság pedig egyike az ország egyenjogú nemzetiségeinek, s a többiekkel szemben semmiféle előjog nem illeti meg azon kívül, hogy nyelve a törvényhozás, a kormány és az állami hatóságok hivatalos nyelve.⁸

A tervezet igyekezett a felek igényeit összehangolni, azonban törvényi elfogadása mégis elmaradt. A diétát a császár augusztus 22-én feloszlatta, így a törvényjavaslat tárgyalására nem kerülhetett sor, de javaslatai alapjául szolgáltak az 1868. évi XLIV. törvénynek.⁹ A új törvényjavaslat azonban már nem tartalmazott ennyi „engedményt” a nemzetiségekre nézve, ezért is fogalmazott Szekfű Gyula akként, hogy „1861 volt az utolsó lehetőség arra, hogy a nemzetiségek egyenrangú tárgyalófélként lépjenek fel a magyarokkal szemben.”¹⁰

Az 1868. évi XLIV. törvénycikk a nemzetiségek egyenjogúságáról

Az 1861-ben beállott provizórium lezárásának egyik aktusaként Ferenc József 1865. december 14-én összehívta a magyar országgyűlést. Ennek köszönhetően újra megnyílt a lehetőség a nemzetiségek helyzetének rendezésére. 1866. április 12-én Somssich Pál vezetésével megalakult egy 40 tagú bizottság, mely egy öttagú albizottságot bízott meg a nemzetiségi törvényjavaslat kidolgozásával Nyáry Pál elnöklete alatt.

A későbbiekben az 1868. évi XLIV. törvénycikként elfogadott javaslat tárgyalását a magyar és a nemzetiségi törekvések összeütközései jellemezték. A konfliktus egyik legfőbb forrását a „politikai nemzet”, illetve „magyar (nemzet)állam” fogalma, jelentéstartalma okozta. Deák ugyanis mindenképpen nélkülözhetetlennek találta két fontos alapelv beiktatását: „Az én meggyőződése-

sem az, hogy Magyarországon egy politikai nemzet létezik: az egységes oszthatatlan magyar nemzet, melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék, egyenjogú tagja. A másik amit tartok és hiszek: hogy ezen egyenjogúságot csak az országban élő többféle nyelvek hivatalos használatára nézve, s erre nézve is csak annyiban lehet külön szabályok alá vonni, amennyiben ezt az ország egysége, a kormányzat lehetősége, célszerűsége s az igazság pontos kiszolgáltatása szükségessé teszi.”¹¹ Ezt a törvény XLIV. cikkelye ki is mondta: „Minthogy Magyarország összes honpolgárai az alkotmány alapelvei szerint is politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatatlan egységes magyar nemzetet, melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenjogú tagja.”¹² A törvényi megfogalmazás azonban nem tükrözte vissza teljes mértékben az akkori viszonyokat, hiszen nem beszélhettünk magyar nemzetállamról. Ez a meghatározás továbbá az Osztrák-Magyar Monarchián belül is kifogásolható volt.¹³

A törvény deklarálta, hogy a törvényhozás és a törvények nyelve a magyar, viszont utóbbiak „az országban lakó minden más nemzetiség nyelvén is hiteles fordításban kiadandók”.¹⁴ Azonban az „alsóbb” szinteken lehetőségeket biztosított a nemzetiségek számára, hogy jogukat anyanyelvüket használva is érvényre juttathassák. Deák így fogalmazott ennek tekintetében: „Lefelé azonban a megyéknél, törvényhatóságoknál, községeknél, egyháznál én nem idegenkedem semmit az egyenjogúságot nem korlátozni s annak tág tért adni; úgy az igazságszolgáltatásnál is az alsóbb bíróságokat illetően, de nem a föllebbviteliakat.”¹⁵ A törvény részletesen kifejtette, hogy hol és milyen esetekben használhatják a nemzetiségek saját nyelvüket. A törvényhatóságok jegyzőkönyveit magyar nyelven készítik, de emellett lehetőséget biztosít azokon a nyelveken is, melyet a képviselő testület vagy bizottság tagjainak legalább egyötöde megszavaz.¹⁶ Az államkormányhoz intézett iratokban hasábosan lehet használni a jegyzőkönyvekben is használt nemzetiségi nyelvet. Egymás közötti iratokban pedig akár magyar, akár jegyzőkönyvükben

foglalt nyelvet is használhattak.¹⁷ Jelentős az a szakasza a törvénynek, amely kimondja: „A törvényhatósági tisztviselők saját törvényhatóságaik területén a községekkel, gyülekezetekkel, egyesületekkel, intézetekkel és magánosokkal való hivatalos érintkezéseikben a lehetőségig ezek nyelvét használják.”¹⁸ Peres ügyeikben anyanyelvükön szólhattak.¹⁹ Az oktatás terén fontos megemlíteni, hogy az államnak biztosítania kell, hogy „a hon bármely nemzetiségű, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai az általuk lakott vidékek közelében anyanyelvükön képezhessék magukat egészen addig, hol a magasabb akadémiai képzés kezdődik.”²⁰ Végül a törvény leszögezte, hogy „valakinek nemzetisége ezután sem tekinthető az országban létező bármely hivatalra, vagy méltóságra való emelkedés akadályául. Sőt inkább az államkormány gondoskodni fog, hogy az országos birói és közigazgatási hivatalokra, s különösen a főispánságokra, a különböző nemzetiségekből a szükséges nyelvekben tökéletesen jártas s másként is alkalmas személyek a lehetőségig alkalmaztassanak.”²¹

Az 1868. évi nemzetiségi törvény a Deák Ferenc által beterjesztett javaslat alapján készült, mely természetesen kisebb módosításokon is átesett. Habár egyetlen politikai nemzetről és magyar államnyelv uralmáról rendelkezett, a nemzetiségek számára a kor mércéjével nézve széles körű jogokat biztosított, főként anyanyelvük használata terén. Azonban a területi autonómia gondolatát kifejezetten elutasította. A dualizmus idején nem született a későbbiekben ehhez hasonló törvény, viszont a nemzetiségek és magyarok közötti konfliktusok az 1868-as törvény végrehajtása.²²

A törvény bírálata

A törvényt létrejöttekor, valamint későbbiekben is számos bírálat érte, magyar és nemzeti-résről egyaránt, a „túl sok” illetve a „túl csekély számú” engedmény miatt. A nemzetiségek sérelmezték, hogy legfőbb politikai kívánságukat, a nemzeti lét elismerését, valamint a kollektív jogok biztosítását nem tartalmazta a törvény. A liberális elveket valló magyar politikusok közül Eötvös Jó-

zsef úgy gondolta, a nemzetiségeknek nem politikai jogokat kell adni, hanem „az egyedüli út, mely a nemzetiségi kérdés megoldásához hazánkban nyílik, csak az egyéni szabadság biztosításában keresendő.”²³ Úgy gondolta, hogy a községi és megyei autonómia keretei között érvényesíthető leginkább a nemzetiségek számára nyelvük, kultúrájuk fenntartása és továbbfejlesztése. A magyar politikusok többsége a nemzetiségi kérdést tehát nem a nemzetiségek kollektív jogi személyiségének, valamint az ezzel járó jogok elismerésével kívánta rendezni, hanem pusztán a polgári szabadság és szabad nyelvhasználat biztosításával. A legtöbb támadás ellenére is az 1868. évi nemzetiségi törvény példaértékűnek számított a korabeli Európában.²⁴

Deák 1872. évi beszédében így vélekedett a nemzetiségi kérdésről: „Egyáltalán, ha mi a nemzetiségeket megnyerni akarjuk: ennek nem az az útja, hogy őket mindenáron magyarosítsuk, hanem az, hogy velük a magyar viszonyokat megkedveltesük. Mert kettő tisztán áll előttem: kiirtani akarni őket istentelen barbárság volna, méh akkor is, ha nem volnának olyan számosan, minél fogva őket megsemmisíteni lehetetlen. Ellenségeinkké tenni őket: nem fekszik érdekünkben. Hasonló helyzetben vannak ők is. Ha ők elszakadnának és egy nagy nemzetet képeznének, érteném a netán erre irányzott törekvést; de az európai politikai viszonyok között ez lehetetlen. Mind a két félnek tehát arra kel törekednie, hogy együtt és egymás mellett mennél jobb egyetértésben éljünk.”²⁵ Kossuth sem hitt a nyelvi asszimilációban, s úgy képzelte, „a szabadság akkora olvasztóerővel bír, hogy annak, aki a szabadságot ígéri, a többi népfajok a szabadságért nemzetiségüket fogják odaadni.”²⁶ Ekkor viszont már késő volt, hiszen a nemzetiségek nem elégedtek meg a szabadsággal, politikai autonómiára törekedtek.

Sajnos a magyar politikai vezetők többsége nem próbálkozott a későbbiekben további engedményekkel, hanem erőszakos asszimilációs kísérletekbe kezdett. A kiegyezést a magyar „nemesi” réteg egyfajta győzelemként könyvelte el, s ismét felerősödött benne az elképzelt nagyság tudata.²⁷

A nemzetiségek válaszreakciója

Az 1868. évi nemzetiségi törvény új magyar államjogi keretek közé helyezte el a nemzetiségeket, valamint új korszakot nyitott a nemzetiségi jogalkotás fejlődésének történetében. Azonban az ezt követő időszak sem tekinthető igazán békésnek, hiszen számos nemzetiség elzárkózott a törvénytől, s egy részük már a javaslat részletes tárgyalásán sem vett részt. A románok már 1869. március 7-én, Szerdahelyen tartott értekezletük során kinyilvánított passzivitásukat és megalakították nemzeti pártjukat. Ezt követte a szlovákok egy része, akik még mindig túrocszentmártoni határozatukban megfogalmazott követeléseiket hangoztatták. A legnagyobb ellenkezés talán a szerbek részéről volt megfigyelhető, akik már a nemzetiségi törvény tárgyalása közben kivonultak. A nemzetiségek tehát ahelyett, hogy törekedtek volna a magyarokkal való megegyezésre, s jogaik kiszélesítésére, a szlovákokat leszámítva „anyaországuknál” kerestek segítséget nemzeti célkitűzésük megvalósításához.²⁸

A magyarok azonban a kiegyezés sikere miatt egyre inkább eltekintettek a nemzetiségekkel való megegyezéstől, és úgy gondolták, ha a nemzetiségek nem akarnak a magyar politikai nemzet tagjai lenni, akkor az azzal járó jogok teljességét se nyerjék el.²⁹ A magyar szabadelvű kormányok azonban hatalmas hibát követtek el, amikor nem tették különbséget az nemzetiségeken belül, figyelembe véve azt, hogy ugyan a németek elismerték az 1868. évi nemzetiségi törvény rendelkezéseit, de az erdélyi szászok kivételt képeztek, akik megakarták őrizni ősi kiváltságaikat és zárt nemzeti közösségüket. Azonban nem vonultak passzivitásba, hanem csatlakoztak a Deák-párthoz. Viszont így sem tudták elhárítani Tisza Kálmán közigazgatási reformjait, amelyek rájuk nézve igen kedvezőtlenül hatottak. A magyar kormányzat ezzel már a szászokat is magára haragította.³⁰

Természetesen az elégedetlenségek közepette nem maradhatott el egy újabb törvényjavaslat kidolgozása, mely messze túllépte az 1868. évi

XLIV. törvénycikkben foglaltakat. Az főként Irányi Dániel által kidolgozott javaslat tárgyalására azonban sohasem kerülhetett sor.³¹

A nemzetiségi kérdés és törvény körüli vita még sokáig elhúzódott, de megoldást nem sikerült rá találni – igaz, ehhez az akarat is hiányzott különböző mértékben, de mindkét oldalról. A feszültségek elmélyülése hatalmas szerepet játszott abban, hogy az első világháború végén néhány hét leforgása alatt a történelmi magyar állam szétesett, és a trianoni rendezést követő két évtizedben a határon túl rekedt magyarok számára különböző mértékben, de hasonló elbánást helyeztek az utódállamok kormányai kilátásba, mint amivel anno nekik kellett szembenézniük.

Bethlen István egyik beszéde során pontosan rámutatott a dualizmus kori magyarság és nemzetiségi küzdelem kudarcára: „*A kiegyezési kor nemzetiségi politikája nem egyéb, mint szakadatlan önvédelmi harc, egyfelől azon kívülről táplált elszakítási törekvésekkel szemben, melyek az országon belül a föderalizmus és területi autonómiák bő köpenye mögé bújva igyekeztek a magyar állam testét megbontani, másfelől a nemzetiségi politika azon gazdasági eszközökkel folytatott harca ellen, amellyel a gazdasági szabad versenybe oly módon igyekeztek politikai eszközökkel belenyúlni, hogy e révén a magyarság eddig elfoglalt gazdasági pozíciójába beleülhessenek.*”³²

Véleményem szerint a nemzetiségi kérdés csakis a mindkét fél részéről történő kompromisszumok elfogadásával, figyelembevételével lehetett volna sikeres, illetve békésen megvalósítható. A magyar vezetők már korábban napirendre vehették volna az ügy megtárgyalását, valamint – tudatában lévén annak, hogy Magyarország egy soknemzetiségű ország, ahol a magyarság alig bírt többségben a többi nemzetiséggel szemben – soha nem szabadott volna ellenséges asszimilációs törekvésekbe kezdeniük és elnyomásra törekedniük. A nemzetiségeknek pedig le kellett volna mondaniuk autonómia iránti törekvéseikről, amelyek az akkori viszonyok között nehezen lehettek volna megvalósíthatók.

Jegyzetek és hivatkozások

¹ 1861. évi képviselőházi nemzetiségi bizottmány jelentése. In: Galántai József: Nemzet és kisebbség Eötvös József életművében. Budapest, 1995, Korona Kiadó. 155.o.

² Ács Zoltán: Nemzetiségek a történelmi Magyarországon. Budapest, 1996, Kossuth Könyvkiadó. 160-162.o.

³ Deák Ferencz beszédei. Összegyűjtötte Kónyi Manó. II. kötet. 1842–1861. 2. bőv. kiad. Budapest, 1903, 529–530.o.

⁴ MOCSÁRY Lajos: Nemzetiség. Pest, 1858, Ráth Mór. 97.o.

⁵ Ács 1996, 160-162.o.

⁷ Eötvös József: Reform és hazafiság. In: FENYŐ István (szerk.): Eötvös József művei 1-3. kötet. Budapest, 1978, M. Helikon. <http://mek.oszk.hu/05300/05343/html/03.htm> (Utolsó letöltés ideje: 2019. 11. 17.)

⁸ Részlet az 1861. évi nemzetiség törvény tervezetéből

⁹ BINDOFFER Györgyi: Kisebbség, politika, kisebbségpolitika. Budapest, 2011, Gondolat Kiadó – MTA Szociológiai Kutatóintézet, 40.o.

¹⁰ Uo. 40.o.

¹¹ SZEKFÜ Gyula: Három nemzedék és ami utána következik. Budapest, 1987, ÁKV – Maecenas Kiadó. 3.o.

¹² BALOGH Sándor (főszerk.) - SIPOS Levente (szerk.): A magyar állam és a nemzetiségek 1848-1993. Budapest, 2002, Napvilág Kiadó, 64.o.

¹³ 1868. évi XLIV. törvénycikk bevezető sorai

¹⁴ Ács 1996, 163. o.

¹⁵ 1868. évi XLIV. törvénycikk: 1. §

¹⁶ Ács 1996, 163-164. o.

¹⁶ 1868. évi XLIV. törvénycikk: 2. §

¹⁷ 1868. évi XLIV. törvénycikk: 4. §

¹⁸ 1868. évi XLIV. törvénycikk: 6. §

¹⁹ 1868. évi XLIV. törvénycikk: 8. §

²⁰ 1868. évi XLIV. törvénycikk: 17. §

²¹ 1868. évi XLIV. törvénycikk: 27. §

²³ BALOGH (főszerk.) - SIPOS (szerk.) 2002, 95.o.

²⁴ Eötvös József: Reform és hazafiság. In: FENYŐ István (szerk.): Eötvös József művei 1-3. kötet. Budapest, 1978, M. Helikon. <http://mek.oszk.hu/05300/05343/html/03.htm> (Utolsó letöltés ideje: 2019. 11. 17.)

²⁴ Ács 1996, 164-165.o.

²⁶ Uo. 164-165.o.

²⁷ KEMÉNY Zsigmond: Forradalom után. Pest, 1850, Heckenast Gusztáv. 66.o.

²⁷ Ács 1996, 165.o.

²⁹ MIKÓ Imre: Nemzetiségi jog és nemzetiségi politika. Kolozsvár, 1944, Minerva, III. fejezet: Nemzetiségi politika a kiegyezéstől napjainkig 247-250.o.

³⁰ KRISZTICS Sándor: Nemzet és állam: a keletkezés, fejlődés, viszony szempontjából. Budapest, 1914, Grill Károly Könyvkiadóvállalata. 319. o.

³¹ MIKÓ 1944, 250. o.

³² MIKÓ 1944, 250-251.o.

³³ BETHLEN István angliai előadásai. Budapest 1934, 26. o.

Wesselényi Miklós hűtlenségi pere

Írta: TORJAY BENEDEK

I. A per előzményei

Az 1834. december 9-én megtartott Szatmár megyei közgyűlésen báró Wesselényi Miklós már második beszédét mondja az önkéntes örökválság engedélyezésének érdekében. A főnemest a kormánypártiak által alaposan előkészített, ellenséges hangulat fogadta (a bocskoros nemeseket leittatták, a táblabírákat pedig feltűzelték a politikus ellen). Hosszú ideig nem engedték szóhoz jutni Wesselényit, perrel fenyegették az ülés megzavarására hivatkozva, de végül előadhatta érveit az örökválság mellett. Igyekezett megvilágítani a törvényjavaslat kedvező hatásait, amikor azonban a pozitív gondolatok nem hatottak és a hangulat tovább mérgesedett, Wesselényi felhívta a figyelmet a bécsi udvar igazi szándékára és felvázolta a javaslat elutasításának következményeit: az önkéntes örökválság elvetésével csak a kormányzat nyerne, mert az ő kezébe kerülne a jobbágykérdés rendezése. Tudniillik, hogy a követutasítások kormány általi megváltoztatása és ezáltal a javaslat megbuktatása azt a látszatot keltené, hogy a jobbágyfelszabadítás elodázása a nemesség hibája, emiatt pedig a jobbágyság fellázadna urai ellen. Ekkor a bécsi udvar ugyan elnyomhatná a lázadást, de ennek fejében a nemességet még több jogából megfoszthatná. Wesselényi egyébként is heves vérmérsékletéről volt ismert, aki a megyegyűlésen tapasztalt hangulatban keményen fogalmazott: „... a kormány a köznépet terhelő ocsmány képre parasztvédői álorcát tett, de amely alatt ő szívta annak egyfelől zsírját”¹.

A felszólalását követően az alispán felségsértéssel vádolta a bárót, mire az megerősítette korábbi szavait, és leszögezte, hogy a király személyét nem azonosítja a kormánnyal. A merész állásfoglalása ellenére a megye nem állította vissza a korábbi követutasítást, ennek hatására pedig Szatmárban az örökválság kérdése elbukott. A szatmári beszéd emellett Wesselényi Miklós sorsát is megpecsételte.

II. A perhez vezető történelmi események

A napóleoni háborúkat követően az európai nagyhatalmak létrehozták a „Szent Szövetség” rendszerét, melynek feladata az 1815 utáni Európa stabilitásának fenntartása volt. Ezt a célt csak a forradalmi mozgalmak kibontakozásának meggátolásával vagy – ha a sors úgy hozta – eltiprásával érhették el. Ezen törekvés megvalósításának érdekében az uralkodók minden kisebb, forradalminak tűnő megmozdulást kegyetlenül felszámoltak, mint például az 1820-as évek calabriai carbonari mozgalmát is. Ennek a kis, helyi szintre korlátozódott felkelésnek a leverésében kulcsszerepet játszott a Habsburg Birodalom konzervatív gondolkodású államkancellárja, Klemens Lothar von Metternich. Az ő legfontosabb tevékenysége az uralkodó minél korlátlanabb hatalmának, így az abszolutizmus fenntartásának biztosítása volt.

Az 1830-as évek ekején forradalmi hullám söpört végig Európán. Ekkor a Habsburg érdekszférába tartozó olasz és német mozgalmak jelentették a legnagyobb kihívást Metternich számára. Itáliában a carbonarik után a Mazzini által szervezett Marseille-i „Ifjú Olaszország” jelentett fenyegetést Ausztriára és a Szent Szövetségre. A német tartományokban fellángoló elégedetlenséget pedig a politikai vezetőknek egy „Német Szövetség” létrehozásával sikerült felszámolniuk.

Az 1830-as európai forradalmi hangulatnak és a kémhálózat jelentéseinek köszönhetően Metternich robbanásközeli helyzetet vízionált Magyarországon is. Az elégedetlenkedők vezetőjének a népszerű Wesselényi Miklós bárót tartotta. A kormány csak a megfelelő alkalomra várt, hogy Wesselényit kiiktathassák a közéletből, erre pedig a szatmári beszéd megfelelő okot adott.

III. Wesselényi Miklós perének eseményei – előkészületi szakasz

III. 1. Wesselényi elleni vizsgálat, nyomozás

A Kincstárt (fiscus) és a Szent Koronát (ál-lam) polgári és büntetőügyekben a királyi jogügyi igazgató képviselte, így az ő feladata volt a hűtlenségi perekben a vád képviselése, ő volt a „Szent Korona ügyésze”. A feladatok ellátására 1774-ben külön szervezetet hoztak létre, amelyben beosztott ügyészek dolgoztak. A korabeli bűncselekményeknél hivatalból az ügyészség folytatott nyomozást és képviselte a vádat. A büntetőperekben a vizsgálat (nyomozás) során az ügyész bizonyítékokat gyűjtött a vád megalapozására, az eljárás megindítása érdekében. Bizonyítékként szolgálhattak okiratok és tanúvallomások is. Az ügyész a tanúkat egységes kérdések alapján hallgatta meg. Az összegyűlt bizonyítékok alapján döntött az ügyész a vádemelésről, a vádlevél benyújtásáról. Az utrumok² összeállításával, a tanúk válogatásával a vádhatóság-nak, a felperesnek kedvező helyzetet lehetett kialakítani.

A Wesselényi hűtlensége ügyében folytatótt vizsgálatához Beöthy Sándor királyi jogügyi igazgató készített egy hat pontból álló kérdéssort. Az utrumok célzatosak voltak, nem a megyegyűlésen történtek megismerésére, a tényállás feltárására irányultak, hanem Wesselényi törvénysértésének igazolását, a hűtlenség vádjának megalapozását szolgálták. A jogügyi igazgató elé került 32 tanúvallomás közül csak 16 támasztotta alá megfogalmazott vádakát, 6 tanú Wesselényi kormány elleni támadásáról szólt, 9 szerint nem mondta az idézeteket, míg egy személy kifejezetten mentette a főurat. A tanúk közül volt olyan, aki nem is értette a Wesselényi által elmondottakat, azonban pontosan emlékezett az elhangzott szavakra. Számos tanú szavahihetősége kérdéses volt, mert „Közpéldabeszéd Szathmárban, miszerint a gencsi ember hitből él.”³ A szatmári ellenzék tagjait nem is hallgatták meg tanúként.

III. 2. Vádemelés

A vádemelési javaslat 1835. február 21-én József nádor elé került, aki Reviczky Ádám ma-

gyar udvari kancellár közbenjárását kérte az uralkodónál a vádemeléshez. Másnap I. Ferenc király szabad kezet adott József főhercegnek ahhoz, hogy Wesselényi további országgyűlési részvételét megakadályozza.

A vádemelésről szóló nádori javaslatot 1835. február 23-án tárgyalta és elfogadta a Magyar Udvari Kancellária, majd a király még aznap aláírta a perindításról szóló királyi rendeletet (*rescriptum*). Erről azonnal értesítették a jogügyi igazgatót és a perben eljáró Királyi Táblabíróságot, amely másnap döntött Wesselényi 1835. május 5-re szóló idézéséről, melyet a vádlott 1835. február 27-én vett kézhez.

A fiscus álláspontja szerint Wesselényi a szatmári beszéddel hűtlenséget (*nota infidelitatis*) követett el. A vád alapját a Hármaskönyv I. rész 13. és 14. cikke, valamint az 1723. évi IX. törvény-cikk képezte. Tehát Wesselényi akkor követhetett el hűtlenséget, ha konokul az ország alkotmánya ellen támadt és ezáltal a királyi felség méltóságát megvetette (Tripartitum I. rész 13. cikk) vagy nyilvánvalóan az alkotmány, a király és a korona közhatalma ellen támadt, vagy ezek ellen szegült (Tripartitum I. rész 14. cikke), illetve nyíltan a szent korona, a királyi felség és az ország közállománya ellen támadt és ellenszegült (1723. évi IX. törvény-cikk 2.§). A jogszabályokban nem magyarázták meg a támadás, ellenszegülés, megvetés szavak pontos tartalmát és a Tripartitum ezen soraiban az Erdélyben, Wesselényi otthonában amúgy használatos kormány kifejezés sem szerepelt. A vádhatóság ezt használta fel a báró elleni fellépésre. Az abszolutizmus alapelvéből, a korlátlan királyi hatalomból kiindulva Wesselényi megyegyűlésen elmondott, az örökváltságot támogató és a kormányt bíráló szavait az ország alkotmánya, a Szent Korona, illetve a király elleni támadásnak, ellenszegülésnek, a király becsmérlésének értelmezték.

III. 3. A perindítás szabályosságának kérdése

A keresetlevél benyújtásával és az alperes (vádlott) idézésével a per megindult, azonban sú-

lyos kérdések merültek fel az eljárás törvényességével kapcsolatban. Beöthy Sándor jogügyi igazgató már 1835. február 23-án felvetette, hogy a jogszabályi előírások lehetővé teszik-e egyáltalán a per megindítását. Ugyanis már az 1507. évi XII. törvénycikk kimondta, hogy az országgyűlés idején a bíraskodás szüneteljen. Az 1655. évi XLIX. törvénycikk pontosította ezt a szabályt azzal, hogy a szünet az országgyűlés kihirdetett határideje előtt harminc nappal álljon be. Mindezeket megerősítette az 1723. évi XXIX. törvénycikk 7.§-a, mely szerint a törvénykezési szünet az országgyűlés előtt harminc nappal indul és annak egész ideje alatt, a követek hazaérkezéséig tart. Az 1830. évi VI. törvénycikk 1.§-a egyes ügyekben már megengedte a pereskedést, azonban kifejezetten kimondta, hogy a korábbi szabályok változatlanok maradnak és a királyi, valamint a báni tábla bíraskodása alá tartozó perekben továbbra is érvényes marad a törvénykezési szünet a diéta alatt.

Az országgyűlés időszaka alatti törvénykezési szünet mellett lett volna egy másik akadálya is a Wesselényi elleni eljárás megindításának. Az 1723. évi X. törvénycikk egyes cselekedeteket kiemelt a hűtlenség esetei közül és nagyobb hatalmaskodásnak minősített. Ezen törvénycikk 3.§-a szerint ilyen büncselekményt követnek el azok, akik a szabad menedéklevelet megsértik. Korábban a Hármaskönyv 14. cím 9.§-a a hűtlenség esetei közé sorolta a szabad menedéket biztosító levelek megsértőit. Az 1588. évi XLVIII. törvénycikk egy konkrét eset kapcsán pontosan megfogalmazta, hogy hűtlenséget követnek el azok, akik az országgyűlés idején az érintett urak szabad menlevélét megsértik, őket rágalmazzák. Ezek szerint az országgyűlésen résztvevőket – így Wesselényit is, mint a felsőtáblán szavazati joggal rendelkező főurat – menedéklevél, *salvus conductus* illette meg, személyük sérthetetlen volt és ellenük ezen időszakban nem lehetett pert indítani. A per folyamán a főnemes kifogásaiban folyamatosan hivatkozott ezekre a törvénytelenésekre, de ez nem vezetett eredményre.

IV. Wesselényi Miklós perének eseményei – kifogási szakasz

A XIX. század elején a büntetőperek szakaszai lényegében megegyeztek a polgári perekével. Ennek megfelelően az előkészületi perszakaszt lezáró perfelvétel (*levata*) után a kifogási szakasz (*pars exceptiva*), az alaki kifogások vitája következett. Ennek során a felek előterjeszthették alaki kifogásaikat (*exceptio*), melyek az ügy érdemét csak részben érintették és alapvetően az eljárás megindításának szabálytalanságára, a másik fél beadványának alaki, formai hiányosságára, hibáira, a bíróság illetékességének hiányára vonatkoztak. Mivel a per írásban folyt, a kifogások előadására a bíróság erre kijelölt helyiségében (*procuratoria*), a per jegyzőkönyvébe, a perfüzetbe történő beírással és iratok csatolásával kerülhetett sor.⁴ Wesselényi Miklós első perbeli válaszát (*replica*) 1835. május 12-én nyújtotta be. Ebben előadta, hogy a vád pletykákon, mások elbeszélésein, és kósza híreken alapul és a fiscus pusztá szavakat minősít büncselekménynek. A megyegyűlésen csak a szabad szóolás jogával élt, továbbá perbe fogása az országgyűlés működése alatti törvénytelen idején történt, ami tiltott és a Királyi Tábla nem is járhat el ügyében, mivel a nemesekkel szembeni perekben a lakhelyük szerinti megye törvénytelen az illetékes. Mindez a rendi alkotmány sérelmét jelenti és Wesselényi ezért kezdeményezte a per leszállítását.

A fiscus válaszában előadta, hogy hűtlenségi perben kizárólag a Királyi Tábla ítélkezhet és Wesselényinek Szatmárban is van birtoka, így nem lehet vitatott a bíróság illetékessége. Álláspontjuk szerint a közrendet és köznyugalmat megzavaró cselekményeknél nincs törvénytelen, ez ellenkező a törvények szellemével és a per érdemi részében majd tisztázódik, hogy szóbeszéd képezi-e a vád alapját. A fiscus egyben kérte a kifogásolási szakasz lezárását és tanúinak hitelesíttetését (*authenticata inquisitio*).

Wesselényi ügyvédjeivel (Kubinyi Miklós, Benyovszky Péter, Lissóvnyi László) és Deák Ferencsel készítette el második replicáját, melyben cáfolták a fiscus törvénytelen alatti bíraskodással kapcsolatos állításait. A vádhatóság olyan XVI. századi törvényekre hivatkozott, melyeket az újabb

jogszabályok már felülírtak és az országgyűlések alatti bíraskodás már a régi gyakorlat szerint is szünetelt. Ezt erősítette meg az 1723. évi XXIX. törvénycikk a törvényszünet kimondásával, az 1830. évi VI. törvénycikk pedig kifejezetten kimondta, hogy a királyi tábla bíraskodása alá tartozó pereket indítani, folytatni és eldönteni nem lehet az országgyűlés ideje alatt. A beadványban ítéletet kértek a Királyi Táblától, hogy az országgyűlés alatt eljárhatnak-e az ügyben. Wesselényi ezen replicája 1835 kora őszén került bevezetésre a perfüzetbe. Eddig az időpontig a per eseményei viszonylag gyorsan követték egymást, ezt követően viszont lelassult a folyamat, ugyanis időközben Wesselényi érdekében egy másik szintén újabb védők léptek fel, mégpedig az országgyűlés alsótáblájának ellenzéki képviselői, élükön Deák Ferencsel. Ekkorra már fordulat történt az udvar magatartásában is: V. Ferdinánd király felmentette Reviczky Ádám kancellárt és helyette Pálffy Fidél, a felsőtábla konzervatív aulikus vezérét nevezte ki a posztra.⁵

1836 májusában a fiscus, az országgyűlés feloszlása után benyújtotta az amúgy már 1835 decemberében elkészült válaszát Wesselényi kifogásaira. Ebben megismételte a korábban előadottakat, melyhez egyetlen újdonságként egy 1723. évi törvényre való hivatkozást fűzött – mely szerint nádori törvénykezés joga hasonló esetekben a Királyi Táblára száll – és a bíróság illetékessége tárgyában közbenső ítéletet kértek.⁶

A Királyi Tábla 1836. augusztus 25-én elfogadva a fiscus álláspontját megállapította saját illetékességét a hűtlenségi perben. Benyovszky Péter, Wesselényi ügyvédje az ítélet ellen perorvoslattal élt, ún. *prohibitát* (tiltmányozás, eltiltás) jelentett be, amely azonban sikertelennek bizonyult.

Az országgyűlésen részt vevő követek mellett tevékenykedő fiatal írnokok, joghallgatók és gyakornokok fogékonyak voltak a reformelképzelésekre, ünnepelték az ellenzéki követeket és az ülések zajos hallgatóságát biztosították, valamint 1834. július 14-én megalakították a *Társalgási Egyesületet*. Körükben nagy népszerűségnek örvendett Wesselényi Miklós, akit 1836. január 29-én – az erdélyi országgyűlési napló bemutatásának

(a kösajtó ügyének) évfordulóján – külön ünnepséggel köszöntöttek. Emiatt a fiscus a főnemes terhére róta, hogy az ifjak előtt rossz színben tüntette fel a kormányt, ellene izgatta őket és összehangolta velük a tevékenységét, ahelyett, hogy visszatartotta volna a fiatalokat.⁷

1837. május 5-én a budai hegyoldalon található, „Isten szeméhez” címzett fogadóban katonai karhatalommal letartóztatták Kossuth Lajost a Törvényhatósági Tudósítások szerkesztéséért és terjesztéséért.⁸ Wesselényi kiállt az általa korábban is támogatott, segített ügyvéd-újságíró mellett: a letartóztatásról értesítette a megyei ellenzéket, politikai akciókat szervezett, szerepet vállalt a védelemben és megszervezte a család anyagi támogatását. Kossuthnál viszont a házkutatás során számos iratot lefoglaltak, így a hatóság kezébe került a Wesselényi peréről szóló tájékoztatók jegyzéke és néhány levél is. Ezek egyikében Wesselényi 1836. december 1-én arról írt, hogy Kossuth minden lépése „borstörés volt a német orr alá, s ez helyes volt”.⁹ Ez az irat később szintén a vád kiterjesztésének alapjául szolgált.

A fiscus már 1837. november 17-én a kifogásolási szakasz lezárását, érdemi ítéletet kért. Az erdélyi főúr az 1837. december 20-i beadvánnyal tovább húzta volna az időt, de a vádhatóság nem akart válaszolni és ezt Pálffy Fidél kancellár is jóváhagyta, majd a fiscus Wesselényi tiltakozása ellenére ítélet alá bocsátotta a pert.¹⁰ A Királyi Tábla 1838. január 16-án hozott ítéletével lezárta a per kifogásolási szakaszát és kötelezte Wesselényit az ún. „derekas” (érdemi) védekezés benyújtására.

V. Wesselényi Miklós perének eseményei – érdemi szakasz

A kifogási szakasz lezárását követően a felek az ügy érdemébe bocsátkoztak, (*litis contestatio*). Ezt a szakaszt nevezték a per derekának vagy gerincének (*pars meritoria*), ugyanis ekkor került sor az ügy lényegét érintő kérdések kifejtésére, az érdemi érvelések (*allegatio*) előadására. Ettől kezdve már nem lehetett alaki kifogásokra hivat-

kozni, a bíróság elé kellett terjeszteni a bizonyítékokat. Ezek elsősorban okiratok és tanúvallomások lehettek. A tanúkat vallató parancs alapján hallgatták meg. Először esküt tettek, majd az előre elkészített kérdősor alapján, az abban foglaltakra válaszolva születt meg a vallomás. A felek általában előre beszerezték a tanúvallomásokat (*collateralis inquisitio*), azonban ezt nem tekintették teljes érvényűnek és amennyiben a másik fél nem fogadta el, úgy a bíróság előtt újból ki kellett hallgatni őket, vagyis hitelesíteni kellett a vallomást (*authentication*). Az erről szóló bizonságlevelet végül az indítványozó fél csatolta a periratokhoz. Az érdemi érvelések előadása és a bizonyítékok benyújtása után került sor a per ítéletre bocsátására.¹¹

Wesselényi 1838 májusában Szatmárcsén találkozott Kölcseyvel. Az érdemi védekezés elkészítésének feladatait felosztották egymás között és a mintegy három hónapos munka során folyamatosan tájékoztatták egymást. A derekas védelem teljes szövege 1838. augusztus 9-14. között készült el.

Wesselényi egészségi állapota időközben egyre romlott, így 1838. szeptember 1-én kérte a nádortól a per felfüggesztését gyógykezelése idejére (négy hónapra), ezt azonban elutasították.

Wesselényi a derekas védelmét 1839. január 14-én nyújtotta be a Királyi Táblán. A végleges szöveg terjedelme ekkor már elérte az augusztusi, Kölcseyvel készített változat másfélszeresét, 12 helyett 19 fejezetből állt és tartalmazta Benyovszky Péter, valamint Deák Ferenc munkáját is.¹²

A derekas védelem elsőként jelezte a bíróságnak, hogy a fiscus húzta az időt, azonban a bíróság a kérelemmel nem is foglalkozott, viszont a vádhatóság hasonló kérései mindig meghallgatásra találtak, ami a „részre nem hajlásnak furcsa példánya”.¹³

A védekezés következő részében a védelem jogesetek részletes elemzésével kifejtette, hogy az 1838. január 16-án hozott ítélet ellenére nincs akadálya kifogásokkal védekezni a hűtlenségi perben.

A védelem nem hagyta szó nélkül, hogy a Királyi Tábla a közbenső ítéletben kizárólag a vád állításai és bizonyítékai alapján már véleményt mondott az ügyről. Ugyanis a bíróságnak csak mindkét fél bizonyítékai és előadásai bevétele után, azok alapján és ismeretében szabad következtetéseket levonni. A per érdemével kapcsolatban a védelem kifejtette, hogy hűtlenséget csak tettelesen lehet elkövetni, szavakkal nem. Mivel Wesselényi a beszédét egy megyegyűlésen, békeidőben mondta el, az ő ügyében nem lehet alkalmazni a háborúk idején, vagy fegyveres felkelőknél korábban alkalmazott szabályokat. A derekas védelem rámutatott arra, hogy a király és a kormány nem azonos. Wesselényi a szatmári beszédben egyértelműen a kormányra tett bíráló kijelentéseket, a fiscus ezért próbálta a perben a kormányt a királlyal azonosítani. A védelem azonban arra hivatkozott, hogy a „kormány” szó értelmét törvényi magyarázat nélkül a nyelvtudomány segítségével kell meghatározni. A magyar nyelv viszont megkülönbözteti a „kormányost”, mint személyt, a hajó vezetőjét, a „kormányt”, mint eszközt, amivel a hajót irányítja és a „kormányzást”, mint cselekvést, magát a hajó vezetését. Ebből is egyértelmű, hogy a kormányos, vagyis a király nem tévesztendő össze a kormánnyal, tehát az állam irányításának eszközeivel (minisztériumok, hatóságok). A nyelvi értelmezésen túl a védelem számos törvényi hivatkozással igazolta, hogy az ország rendi alkotmánya alapján sem lehet összetéveszteni a királyt a kormánnyal. Már a korábbi uralkodókat is segítették tanácsadók, akik vétettek hibákat, elkövettek visszaéléseket, de ezek nem a király cselekedeteinek számítottak. Ha nem így lett volna, akkor a sérelmek felterjesztése, orvoslása is kizárt lett volna, hiszen már önmagában az is felháborító volt a hűtlenséget jelentene.¹⁴

A fiscus a vádat tanúvallomásokkal kívánta bizonyítani, azonban a védelem kiemelte, hogy a vallomások általában nem csálthatatlan bizonyítékok, a tanúk különböző okokból sokszor rosszul emlékeznek eseményekre, szavakra. A védelem egyenként számba vette a vallomásokat és hitelüket teljes mértékben lerontotta. Bebizonyí-

totta, hogy a fiscus által hivatkozott vallomások el-
lentmondások, pontatlanok és nem vehetők fi-
gyelembe a perben.

A fiscus kiterjesztette a vádat Wesselényi és az országgyűlési ifjak kapcsolatára is. Az ifjak egyesületét titkos társaságnak minősítették és a szervezkedésben a bárót – a neki küldött emlékle-
vél miatt – részesnek gondolták. A védelem jelezte, hogy Wesselényi nem is volt Pozsonyban az egye-
sület alapítása és megszűnése közötti időszakban, így a társaság működésében nem is vehetett részt.¹⁵ Utóbb a Kossuth Lajossal fenntartott kapcsolat is a vád részévé vált. A védelem ennél arra hivatkozott, hogy a vád nem igazolta egy lázító célú titkos tár-
saság létezését, azt sem, hogy ilyennek Kossuth a tagja lenne és erről Wesselényi tudott volna. Ezek nélkül pedig nem lehet Wesselényit büntetni a Kossuthal fenntartott kapcsolatért.¹⁶

A védelem tehát felhívta a figyelmet az el-
járás során elkövetett törvénytelenésekre (nem is indíthaták volna meg a pert, a bíróság nem volt il-
letékes, a tanúk befolyásolása, *salvus conductus*) és a vád helytelen jogszabály-értelmezésére (hűt-
lenség csak tettel követhető el), valamint lerontotta a vád tanúinak vallomásait. Felhozta az országgyű-
lésen is elhangzott közjogi érveket (király és kor-
mány nem azonos, a kormány bírálható, szólássza-
badtság sérelme), továbbá hivatkozott arra, hogy a
vádlevélben szereplő beszédet Wesselényi nem
mondta, a fiscus szavakat emelt ki, szóbeszéde
alapozta a vádat, nem csatolta a teljes iratokat, csak
azok töredékeit (a megyegyűlés jegyzőkönyvét
egyáltalán nem) peresítette és húzta időt. A fiscus
válasz nélkül hagyta a derekas védelmet és 1839.
január 22-én replica nélkül ítélet alá bocsátotta a
pert.

VI. Az ítélet

A Királyi Tábla 1839. január 31-én hozta
meg az érdemi ítéletet. A többségi döntés szerint
Wesselényi elkövette a hűtlenség bűncselekmé-
nyét, azonban az enyhítő körülményekre tekintettel
a fej- és jószágvesztés büntetése helyett három év

fogságot szabtak ki. Az ítélet szerint a szatmári be-
széd szavai államellenes nyílt felkelést jelentettek,
Wesselényi a kormányon keresztül az uralkodót
sértette és az ifjakkal való kapcsolat, valamint per-
iratainak Kossuth útján történő közzététele is tör-
vénsértő volt.¹⁷

Az ítéletet egyik fél sem fogadta el és fel-
lebbezett. A Hétszemélyes Tábla alig nyolc napig
tanulmányozta a per iratait és 1839. február 8-án
hozta meg döntését. A nádor távollétében az elnöki
feladatokat ellátó Cziráky Antal országbíró, vala-
mint a többi *septemviri* (a Hétszemélyes Tábla bí-
rái) azonban a fiscus vádjával értett egyet, így jó-
váhagyta a Királyi Tábla ítéletét.

VII. A fogság

Wesselényi egészségi állapota miatt nyu-
galomra, tiszta levegőre, diétára és testmozgásra
lett volna szüksége, ezért a báró kérelmezte, hogy
az ítélet végrehajtását gyógykezelése érdekében
mintegy fél évre halasszák el. Kérését nem teljesí-
tették, de börtön helyett fogságot és emberséges
körülményeket ígértek. Wesselényi így a budai ka-
szárnyában, szinte Kossuth Lajos szomszédjaként
kezdte meg büntetése letöltését. A cella körülmé-
nyei ugyanakkor mostohák voltak.

Már a Királyi Tábla ítélete után, 1839. feb-
ruár 5-én Bécsbe utazott Deák Ferenc, aki számos
udvari tisztviselővel – köztük négy órán keresztül
Metternichkel – majd február 13-án V. Ferdinánd-
dal tárgyalt Wesselényi érdekében. Ennek eredmé-
nyeként javultak a fogva tartás körülményei, majd
1839. március 21-én engedélyezték a büntetés vég-
rehajtásának hat hónapos megszakítását, melyet
szeptemberben meghosszabbítottak. Wesselényi
végül 1839. április 11-én éjjel indulhatott el
Gräfenbergbe gyógykezelésre, ahol a következő
négy és fél évet töltötte.

VIII. A per hatásai

Wesselényi Miklós politikai perének jelen-
tős következményei voltak mind a magyar ellenzé-
kiségre, mind a báró magánéletére nézve.

Az országgyűlési ellenzék határozott fellépésének köszönhetően sikerült elérni, hogy a nádor közbenjárására a politikai foglyok 1840. április 29-én amnesztiát nyerjenek. Wesselényi Miklós így végül 1843-ban térhetett haza Zsibóra, azonban régi erejét, közéleti aktivitását és befolyását már nem sikerült visszanyernie.

Minden további gyógy mód ellenére a báró 1844 nyarán teljesen megvakult (az egyik szeme már a dunai árvíz idején is beteg volt). Ezzel Wesselényi valóban „polgári halott”¹⁸ lett. Újabb külföldi gyógykezelés után már csak 1850-ben tért haza. Ekkor Széchenyi már Döblingben, Kossuth emigrációban, Deák pedig Kehidán élt. Wesselényi a hazaúton, ez év április 21-én tüdőgyulladásban meghalt.

Wesselényi hűtlenségi pere jelentős hatást gyakorolt az országgyűlési ellenzékre is. Az eljárást a kezdetektől közügynek, a szólásszabadság

megsértésének tekintették és határozottan kiálltak egykori vezetőjük mellett. Ebben a légkörben az 1839-40. évi diéta reformtábora nagyszágrendekkel szervezettebben lépett fel a kormány akarata ellen, mint 1832-36 folyamán. Az alsótáblai ellenzék Deák Ferenc vezetésével hónapokon keresztül megakadályozta az országgyűlés érdemi munkáját és javaslataik már a felsőtáblán is nagyobb támogatottságot élveztek. A kormányzat ezzel kényszerhelyzetbe került, ezért sikerült elérni a politikai perek leállítását, az elítéltek szabadon bocsátását.

A kormány hiába érte el elsődleges célját és szorította ki a politikai életből egy koncepciók eljárás eredményeként Wesselényit, a csatát ugyan megnyerte, de végül a háborút elveszítette. Hiszen a reformok ügyének zászlaját mások vették át és végül a bécsi udvar meghátrált.

Jegyzetek és hivatkozások

¹ TRÓCSÁNYI Zsolt: Wesselényi Miklós és világa. Gondolat Kiadó, Budapest, 1970, 141. o.

² Utrum: latin kérdőszó, magyarul „vajon”. A vizsgálati kérdések ezzel a kifejezéssel kezdődtek, innen ered az elnevezés

³ Kölcsey összes művei, szerk. Réz Pál, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1960. II. kötet, 847. o.

⁴ VARGA Endre: A Királyi Curia 1780-1850. Magyar Országos Levéltár Kiadványai III. Hatóság és Hivatal történet 4., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1974, 218-221. o.

⁵ TRÓCSÁNYI 1970, 176. o.

⁶ TRÓCSÁNYI Zsolt: Wesselényi Miklós hűtlenségi pere. Helikon Kiadó, Budapest, 1986, 69. o.

⁷ Uo. 74. o.

⁸ KOSÁRY Domokos: Kossuth Lajos a reformkorban. Budapest, 2002, 178-179. o.

⁹ TRÓCSÁNYI 1986, 78. o.

¹⁰ Uo. 77. o

¹¹ VARGA 1974, 223-227. o.

¹² PAJKOSSY Gábor: Kölcsey írásai Wesselényi védelmében, In.: Milyen nemzetet, kinek és hogyan? Tanulmányok Magyarország történelméről 1780-1948, szerk.: Dobszay Tamás, Erdődy Gábor, Manhercz Orsolya, ELTE BTK, Budapest 2012, 194. o.

¹³ Uo. 645. o.

¹⁴ Uo. 789-790. o.

¹⁵ Uo. 979. o.

¹⁶ Uo. 984. o.

¹⁷ TRÓCSÁNYI 1986, 102. o

¹⁸ Wesselényi politikai pályáját befejezettnek tekintette elítélésével, gyakran nevezte magát polgári halottnak. (Nagy Képes Millenniumi Arcképcsarnok, Száz portré a magyar történelemből. Rubicon-Aquila-Könyvek, szerk.: Rácz Árpád, Budapest, 2000 (Fónagy Zoltán: Wesselényi Miklós. 179-181. old.)

The existing partnerships in the Hungarian legal system

Írta: ZANÓCZ GRÉTA

A brief history of Hungarian marriage law

Contrary to the traditional private law science and the early codifications of the private law, in the Hungarian regulation, the marriage law had a separated development from the other fields of the private law. While the Hungarian private law was a customary law until 1959, the two main scope of the family law – the marriage law and the law of guardianship – were regulated in written law.¹

In the history of the Hungarian marriage law the Act XXXI. of 1894 on Marriage Law² played an outstanding role, as a result of the Act XXXI. of 1894 the legal institution of the civil marriage was introduced in the Hungarian legal system. According to the regulation the marriage was considered as “a contract of two different sex person under the state law for an unconditional and constant cohabitation”.³ Thus, the marriage was withdrawn from the exclusive ecclesiastical regulation and a double system appeared where the civil and canonical marriage coexisted. However, after the civil reform the ecclesiastical marriage had no longer any civil legal effect.⁴

The first comprehensive codification of the Hungarian family law was the Act IV. of 1952 on the marriage, the family and the guardianship⁵. During the drafting of the Act IV. of 1959 on Civil Code (hereinafter referred to: former Civil Code)⁶ the separation of family law from private law was treated as evidence. The main reasons for the separation were that while the private law primarily regulates the property relations, the family law mostly deals with personal relations.

The first views against the independence of the family law appeared only in the 1990⁷. These opinions questioned the separation of the family law on those grounds that the special features of the family law do not add a basis to be separated from the other scopes of the private law.⁷

After the political transformation, the Hungarian economic and social system started to develop which justified the adoption of a new Civil Code. During the codification of the new Civil Code those opinions came to the fore which supported the integration of the family law into the Civil Code. Consequently, the Act V. of 2013 on Civil Code (hereinafter referred to as Civil Code)⁸ contains in its fourth book the family law.⁹

The integration of the family law into the Civil Code resulted a change in the fundamental principles. Due to the unification in the book of the family law, the fundamental principles of the Civil Code are not repeated and only those principles are included which regulate especially the family relations.¹⁰

Effective regulation of marriage in Hungary

Until the 1st January 2012 - when the Hungarian Constitution came into force – there was not a legal definition for the marriage. However, in the current Hungarian system there is a constitutional basis for the notion of the marriage, according to the Article L) of the Hungarian Constitution “the marriage is a union of a man and a woman established by voluntary decision”¹¹. Consequently, the Hungarian regulation looks at the marriage as a voluntary relationship between a man and a woman.

As the marriage originates a status for the spouses, therefore the conclusion of the marriage is regulated in detail with mandatory rules. Before the marriage there should be proceeded a “pre-marriage procedure”. In that procedure the nubile parties jointly and personally declare their intention to marry. The purpose of the procedure is to make certain about the existence of the legal conditions of the marriage. The registrar appoints the date of the marriage after 30 days of the declaration of the intention to marry. This intermediate period means a waiting time, which creates an opportunity to the

parties to announce the marital obstacles and to change their mind.¹²

As in the Hungarian marriage system only the civil marriage has legal effects for the establishment of the marriage which happens in front of the registrar, where the man and the woman jointly and personally declare that they marry each other, this statement cannot be subject to condition or deadline.¹³ After the mutual declarations the registrar registers the marriage into the marriage register, however, this is not a constitutive act only a declarative one. The marriage results a new personal status for both of the spouses. The husband and the wife acquire the wedded status.¹⁴ Although the spouses have the right to express their will in front of a priest, but the canonical marriage has no legal effect.

From the valid marriage, a system of the rights and obligations comes into being which can be classified as personal and pecuniary legal effects. The personal legal effects of the marriage are: decisions in matter of the marriage, the obligation to cooperation and to support, obligation of loyalty, right to choose the residence and the right to bear the marriage name. In the Hungarian legal system, the married couples have a privileged position in the scope of the adoption and in the procedure for human reproduction. The pecuniary legal effects connected to the marriage are: the right to maintain a common household, the maintenance of the spousal, the matrimonial property law and the common use of the home.¹⁵

According to the Paragraph 4: 20. of the Civil Code¹⁶ the marriage comes to an end: a) with the death of one of the spouses, b) judicial dissolution. The marriage ends with the death of any spouse. The fact of the death can be justified by the death certificate, by the death is absentia or by the judicial determination of the fact of the death.

The marriage can also cease with a judicial dissolution, the Civil Code assigns the dissolution of the marriage into the competence of the court. Consequently, the marriage will come to an end when the divorce decree entries into force after a

divorce procedure. However, the court dissolves the marriage only in case of complete and irreparable deterioration. This is the principle of discomposure, which has the consequence that both of the spouses are allowed to claim the dissolution of their marriage in those cases, when the marriage is completely and irreparably deteriorated.

In the Hungarian system there are two types of divorce procedure, one is the consensual dissolution and the other is the non-consensual dissolution. In the case of non-consensual dissolution either one party does not want the dissolution of the marriage or the parties could not agree on additional issues, then it is necessary to explore that process which lead to the deterioration of the marriage. In the event of consensual dissolution, the court does not examine the process of worsening the marriage. However, the spouses have to come to an agreement on all the property issues and issues related to the education of the common minor child which may arise after the dissolution of the marriage. When the divorce decree entries into force the personal and pecuniary legal effects of the divorce come true.¹⁷

Development of cohabitation in Hungary

Initially neither the Act IV. of 1952 on the marriage, the family and the guardianship nor the former Civil Code regulated the unmarried partnerships. In the 1960' it was considered that "those relationships between the two genders that are not legally recognized as a marriage do not belong to the legal order of the family"¹⁸. This clearly shows the views of the contemporary jurisprudence, that they did not find the proper legal position for the institution of the cohabitation, but it was emphasized that this form of partnership is fundamentally different than the marriage. "The first regulation of this form of community life came in 1977."¹⁹

In 1977 the institution of the cohabitation was integrated in the former Civil Code this was the first time when the companions' property conditions were regulated by law. During this period,

this division well reflects the isolation of the cohabitation from marriage, since the marriage has been regulated outside the former Civil Code²⁰ during this period. Although the regulation of the cohabitation only assimilated the judicial practice of that time, the novelty of the regulation was the legal definition of the cohabitation and its property consequences.²¹

The concept of the cohabitation has changed after the No. 14. of 1995 (III.13.) Constitutional Court Decision, when the Hungarian Constitutional Court considered that the rule which declared that the same-sex partners cannot live in a cohabitation was unconstitutional.²² This decision of the Constitutional Court can be considered as a further step leading to the effective regulation. Thus, the definition of the cohabitation according to the Paragraph 685/A. of the former Civil Code: "Cohabitation exists among two persons who are not married and are not under the registered partnership, but live in a common household and emotional and also economic community and none of them has a marital community or a registered partnership with another person and who are not lineal relatives neither has fraternal or half-fraternal relationship."²³ Although the former Civil Code defined the notion of the cohabitation also regulated its property consequences the case-law furthermore it developed and interpreted its terms, such as the meaning of the emotional community, common household and the outsiders' opinion about the existence of the relationship.²⁴

Effective regulation of cohabitation in Hungary

Nowadays in Hungary we can observe a decreasing tendency in the number of the marriages, while at the same time more and more people choose the cohabitation as a form of relationship.²⁵ According to the judgement of the Hungarian society the cohabitation is an alternative to marriage, where the companions live together usually with their children as a family, but with less constraints than in a marriage, so this form of relationship does not change their civil status.^{26,27}

As the cohabitation became a social phenomenon in the Hungarian society which triggered an increased legislative interest. During the codification of the Civil Code one of the most controversial question was the regulation of the cohabitation. The debate was about the reason for the existence of it in the Civil Code, the extent and the method of its regulation. The currently effective Civil Code divides the rules of the cohabitation into two books. While the notion and the property consequences of the cohabitation is regulated in the Book of the Obligation law²⁸, until then the rules of the maintenance and the use of flat were incorporated into the Book of the Family law^{29,30}

Based on the effective Civil Code the cohabitation is a contractual relationship which may have legal aspects under family law in the existence of certain requirements. According to the Paragraph 6:514. of the Civil Code: "Cohabitation means when two persons are living together outside of wedlock in an emotional and financial community in the same household, provided that neither of them is engaged in wedlock or partnership with another person, registered or otherwise, and that they are not related in direct line, and they are not siblings."³¹

For this kind of relationship to come into order, the Hungarian law does not require any formal procedure; the cohabitation is constituted by the fact of the coexistence. The elements of the notion of the cohabitation could be divided into two groups, those who do not tolerate the deliberation and those who allow the judicial discretion.

The strict elements of the cohabitation could be derived from the principle of monogamy and the prohibition of incest. First of all, more than two companions cannot be in a cohabitation, if the life partners are of the same and/or of different sexes. The obvious requirement is, that these two companions could not be spouses or registered partners.

Secondly, the Civil Code pronouncedly excludes the possibility for the companions

to be engaged in wedlock or registered partnership with another person. However, the fact that one of the companions is married or has a registered relationship with another person does not exclude itself the possibility of the cohabitation, it is banned only when there is also a community life with the other person.

Finally, the relationship between close relatives cannot be considered as cohabitation. The Civil Code mentions two instances when the community does not result a cohabitation despite the existence of the other conditions, these are relationships between siblings and direct-line relatives.

The elements of the notion of the cohabitation which allow the judicial discretion in their interpretation are the common household, the emotional and the economic community. According to the case-law, these elements should be examined jointly with respect to the particular circumstances of the case. It can be considered from the judgments of the Hungarian courts, that a lower level of determination of an element does not necessarily entail a lack of cohabitation. For example, the temporary absence of the common household will not be an obstacle to establish the existence of the cohabitation.³²

In the Hungarian legal system the cohabitation derives less personal and pecuniary legal effects than the marriage or from the registered partnership. The cohabitation does not originate a new marital status, the companions do not have the right to bear the partner's name and they do not have a legally required solidarity obligation towards each other. The presumption of paternity does not exist in the cohabitation, because of it the companion will not be automatically the father of the offspring, only after an Acknowledgement of Paternity or by an order of the court of the filiation.

The first pecuniary legal effect of the cohabitation is that according to the Civil Code the companions do not achieve commonwealth during the coexistence, they are "independent purchasers". However, the Civil Code specifies a new legal institution, the cohabitation property law contract

which has not yet known in the Hungarian legal terminology. This contract allows to the companions to regulate their pecuniary relations differently than the rules of the Civil Code. The second pecuniary legal effect of the cohabitation is according to the Paragraph 6:517. of the Civil Code "the companions are allowed to enter into an agreement before entering into the cohabitation regarding further use of their common home following the termination of their partnership."³³

The Civil Code also regulates the consequences of the *cessation of the cohabitation*. The cohabitation comes to an end when any of the companions dies, the companions eliminate the coexistence, companions get married or establish a registered partnership with each other. As a result of that, the cohabitation is an informal relationship neither the establishment nor the cessation of it does not require a formal act. The cohabitation simply ceases to exist when the elements of the notion of the cohabitation do not occur anymore, it does not require a judgement. In as much the companions' have children they could agree - without the interference of a judge - about the parental supervision and also about the maintenance. However, both of the companions have the right to go to the court to resolve the issue.

Length of the relationship and to the fact if there is a descendent or not. After the cessation of the cohabitation the legal aspects under family law enter only when the companions lived together for more than one year, and they have a common child. These legal effects are the right for maintenance and the right of the further use of the flat.³⁴

As a consequence of the codification of the Civil Code, the rules of the cohabitation increased and specialized. The previously narrowed regulation was replaced by a larger piece of law although the rules of the legal institution of the cohabitation are divided in the books of the Civil Code, which makes the practice of it more difficult.

Recognition of registered partnership in Hungary

The diverse historical eras interpreted otherwise the relationships of the same-sex partners. The steps forward the recognition of the relationship of the same-sex partners are firstly the tolerance, secondly the acceptance of the cohabitation between same-sex partners and finally the establishment of the rules of the registered partnership or the same-sex marriage.³⁵

In Hungary, the homosexuality also known under the name of "sodomy" was considered as a criminal law category until the No. 37. of 2002 (IX. 4.) Constitutional Court Decision. In the Act V. of 1878³⁶, which was the first modern Hungarian Criminal Code, the crime of *fornication against nature* was punished with one-year imprisonment. The Paragraph 279. of the Act V of 1961³⁷ punished those perpetrators who committed the crime of *fornication against nature* to the injury of a person, who has already reached the age of fourteen, but was under the age of twenty. In the Act IV of 1978 on the Criminal Code the Paragraph 199.³⁸ punished those perpetrators who established a sexual relationship with a person of the same sex between the age of 14-18. However, the Hungarian Constitutional Court in its No. 37. of 2002 (IX. 4.)³⁹ decision annulled that provision, because of its discriminatory nature of the sexual orientation. Finally, due to the decision of the Constitutional Court the homosexuality has been removed from the Hungarian criminal regulation.⁴⁰

The legal recognition of the coexistence of the same-sex couples first appeared in Hungary, when the legislator wanted to introduce the registered partnership with the Act CLXXXIV of 2007 on the registered partnership (hereinafter referred as to: Béktv.). Although that law did not come into force, because it did not square with the "constitutional standards". According to the Paragraph 1. of the Béktv. "the registered partnership is established when two persons aged 18 or over in front of the registrar personally declare that they wish to live in a registered partnership with each other".⁴¹

The Hungarian Constitutional Court in its No. 154. of 2008 (XII.17.) Decision declared the

Béktv. null and void on those grounds, that the registered partnership establishes - in terms of its essential characteristics - a legal relationship with the same content and function as marriage.⁴² It also acknowledged that the establishment of the registered partnership for the same-sex partners is not unconstitutional and the Hungarian Constitution does not exclude the legal-protection of non-marital relationships.⁴³

According to the Article L) of the Hungarian Constitution "Hungary shall protect the institution of marriage as the union of a man and a woman established by voluntary decision, and the family as the basis of the survival of the nation"⁴⁴. Following the reasoning of the Constitutional Court, this obligation requires from the State to does not form a legal situation which is less favourable for the married couples than the unmarried ones.

The Béktv. introduced a legal institution which did not completely match the marriage in the detailed rules but was equal to the marriage in its essential features and functions. As a result of the regulation of the Béktv. for the different-sex couples three forms of community life would have been available: the marriage, the cohabitation and the registered partnership. Although the formation of the registered partnership would have duplicated the institution of the marriage for the different-sex couples. Based on these arguments the Constitutional Court annulled the Béktv. and it did not enter into force.⁴⁵

Effective regulation of registered partnership in Hungary – the Act XXIX. of 2009

The Act XXIX. of 2009 on the registered partnership and on the amendment of certain laws relating to registered partnerships to facilitate the verification of cohabitation (hereinafter referred as to: Bét.) meant a big step forward for the recognition of the fundamental rights of the homosexuals. The provisions of the Bét. could be divided into the formation, legal effects and termination of the registered partnership.⁴⁶

In the Hungarian legal system for the notion of the registered partnership we could not find a legal definition. This form of partnership constructs a bond between the same-sex partners, and it has legal effects which are comparable, and which are dissimilar from the legal effects of the marriage. The current rules of the registered partnership can not only be found among the provisions of the Bét. some detailed rules are scattered in the Hungarian legal system.⁴⁷The Paragraph 3. of the Bét. is the general reference rule and according to that paragraph the rules of the marriage, spouses, widows, divorced person, unmarried person have to be properly applied also for the registered partnership and registered partners.⁴⁸

As in the case of the marriage, the registered partnership could be established only in front of a registrar. Since it originates a new marital status, the conditions of the establishment of the registered partnership are circumstantially regulated and before the establishment of it, it is obligatory to institute the pre-registered procedure for establishing a registered partnership. In the pre-registered procedure, the partners have to announce jointly and personally their intention to form a registered partnership before the registrar. In that procedure the registrar describes the legal impediments and preconditions of the establishment of the registered partnership while the partners have to make a declaration about the existence of the legal conditions and about the absence of legal impediments.

According to the Paragraph 1. of the Bét. "The registered partnership is established if the same-sex partners - who are at least eighteen years of age -, declare personally in front of the registrar, that they want to establish a registered partnership with each other".⁴⁹As a consequence of that regulation, the registered partnership could be established only among same-sex partners, who must not be less than 18 years of age. After the statement of the same-sex partners, the registrar registers the registered partnership into the register of the registered-partnerships, however this act is only having

a declarative nature, because the registered partnership is established by the announcement of the same-sex partners.⁵⁰

The legal consequences of the registered partnership are similar, but narrower than the legal effects of the marriage. Although by applying general reference rules, the legislator acknowledges the registered partnership as a legal institution of the family law. The scope of the personal legal effects of the registered partnership is minor, it is limited to the general moral obligations of the Civil Code, such as the joint decision-making in the matters of the common life or the solidarity towards each other. Neither the provisions of the Civil Code about the right to bear the marriage name, nor the rules of the procedure for human reproduction can be applied for the registered partners. The registered partnership does not establish the presumption of the paternity and the same-sex partners are not eligible to adopt a child together.

The pecuniary legal effects of the registered partnership are completely the same as the consequences of the marriage. Consequently, these rights are: the right to maintain a common household, the maintenance of the spousal, the matrimonial property law and the common use of the home.⁵¹

According to the Paragraph 4. of the Bét. the registered partnership comes to an end a) with the death of one of the registered partners, b) judicial dissolution, c) termination by a notary. There is another reference rule in the regulation of the Bét., because for the termination of the registered partnership the rules of the termination of the marriage have to be applied. Contrary to the marriage, the registered partnership could be dissolved also by a judge and by a notary. However, to terminate a registered partnership by a notary is possible only in those cases when the registered partners requested the dissolution jointly and agreed on all the additional issues.⁵²

Legal position of the registered partnership in Hungary

In Hungary, with the Act V. of 2013 on the Civil Code a new Private Code came into force, which regulates the fundamental personal and property relations of the citizens. During the drafting of the Civil Code, the most debated question was the position of the rules of the registered partnership. According to the draft of the Civil Code, the legal effects of the registered partnership would have been regulated in the IV. (Family Law) Book of the Civil Code, while the detailed rules of the establishment and termination of the registered partnership would have been subject to specific legislation. By declaring the legal effects of the registered partnership in the Family Law Book, the relationship of the same-sex couples would have been formally recognized as a family relationship. However, because of the arguments of the Christian Democratic People's Party the rules of the registered partnership were removed from the Civil Code.

In Hungary we can observe, that the "new Civil Code does not take into account the real social processes and the diversity of the family relationships, although the passing of the new Civil Code could have been a great opportunity to amend the old and obsolete provisions."⁵³ The Hungarian Constitutional Court declared in many of its decisions unacceptable the current notion of the family,

because it excludes other existing relationships from its definition. The effective notion of the family can be derived from the Article L) of the Hungarian Constitution according to that, the basis of the family ties is the marriage, and the marriage is a union which only can be established between a man and a woman. The Civil Code in accordance with the Constitution regulates the marriage as a relationship which only can be concluded between a woman and a man. Consequently, in Hungary the same-sex couples are not allowed to marry, however, due to the Bét. they have the right to establish a registered partnership. Although it was mentioned above the registered partners are excluded from several personal rights which are granted for the spouses.⁵⁴

The fact that the rules of the registered partnership were detached from the provisions of the Civil Code demonstrates a conservative point of view. It shows that the rules of the same-sex partners have no place among the regulation of the most basic civil relations. As a consequence of the current Hungarian regulation, the registered partners are excluded from the regulation of the Civil Code and their relationship is solely governed by the Bét.

Jegyzetek és hivatkozások

¹ WEISS Emília: Az új Polgári Törvénykönyv és a családjogi viszonyok szabályozása (The new Civil Code and the regulation of the family relations). In. PJK, 2000/2 pp. 4-13

² Act XXXI. of 1894 on Marriage Law <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89400031.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D34>

³ MEZEY Barna: Magyar jogtörténet (Hungarian legal history). https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_mezey_magyar_jogtortenet/ch02s06.html

⁴ SCHANDA Balázs: A házasság intézményének védelme a magyar alkotmányjogban (Protecting the institution of the marriage in the Hungarian constitutional law). In. Iustum Aequum Salutare IV. 2008/3. p. 66

⁵⁵ Act IV. of 1952 on the marriage, the family and the guardianship <http://mediaciokonyv.hu/jogszabalyok/1952-evi-iv-torveny-a-hazassagrol-a-csaladrol-es-a-gyamsagrol/>

⁶ Act IV. of 1959 on Civil Code http://www.njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=481.235011

⁷ WEISS Emília: Az új Polgári Törvénykönyv és a családjogi viszonyok szabályozása (The new Civil Code and the regulation of the family relations). In. PJK, 2000/2 pp. 4-13

⁸ Act V. of 2013 on Civil Code <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300005.TV>

⁹ BALÁZS Réka: A magyar házassági bontójog fejlődése (The development of the Hungarian divorce law) pp. 12-15 http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/8261/11/repozitorium_u.pdf

¹⁰ CSERBÁNÉ Nagy Andrea: A házassági jog kodifikációi (The codifications of the marriage law) pp. 176-177 http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/cser-banenagya_ert.pdf.pdf

¹¹ Article L) of the Hungarian Constitution <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV>

¹² SZEIBERT Orsolya: Családi jog (Family law). Budapest, 2015, ELTE Eötvös Kiadó, pp. 15-17

¹³Paragraph 4:5. of the Civil Code <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300005.TV>

¹⁴SZEIBERT, 2015 pp. 18-19

¹⁵Ibid. pp. 32-68

¹⁶Paragraph 4:20. of the Civil Code <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300005.TV>

¹⁷SZEIBERT, 2015, pp. 74-88

¹⁸Orsolya SZEIBERT ERDŐS: Unmarried Partnership in Hungary – Today and de lege ferenda p. 315 https://www.ajk.elte.hu/file/annales_2006_16_Szeibert.pdf

¹⁹Ibid. p. 315

²⁰marriage was regulated in the Act IV. of 1952 on the marriage, the family and the guardianship

²¹SZEIBERT Orsolya: A házasságon kívüli partnerkapcsolatok kérdései - különös tekintettel az élettársak vagyoni viszonyaira (Issues of extra-marital partnerships - with particular regard to the property relationships of companions). pp. 14-15 https://www.ajk.elte.hu/file/AJKDI_SzeibertOrsolya_tez.pdf

²²No. 14. of 1995 (III.13.) Constitutional Court Decision <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?dbnum=1&docid=995H0014.AB&mahu=1>

²³Paragraph 685/A. of the Act IV. of 1959 http://www.njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=481.235011#foot_566_place

²⁴SZEIBERT Orsolya: A házasságon kívüli partnerkapcsolatok kérdései - különös tekintettel az élettársak vagyoni viszonyaira (Issues of extra-marital partnerships - with particular regard to the property relationships of companions). pp 14-15 https://www.ajk.elte.hu/file/AJKDI_SzeibertOrsolya_tez.pdf

²⁵MOLNÁR Sarolta Judit: Repedések a házasság intézményén – Az élettársi kapcsolat hatása, nemzetközi tendenciák: betekintés a spanyol jogba, hazai lehetőségek (Cracks on the institution of marriage - The impact of the cohabitation, international tendencies: insight into the Spanish law, domestic opportunities). Iustum Aequum Salutare, V. 2009/4 p. 231

²⁶KÖRÖS András: Az új Ptk. Családjogi könyve – a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslat összevetése (The Family law Book of the new Civil Code - the Act V. of 2013 compare to the expert proposal). CSJ 2013/3. p. 6

²⁷SZEIBERT, 2015, p. 128

²⁸Civil Code Sixth Book

²⁹Civil Code Fourth Book

³⁰KÖRÖS, 2013, pp. 5-7

³¹Paragraph 6:514. of the Civil Code <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300005.TV>

³²Szeibert, 2015, pp. 128-132

³³Paragraph 6:517. of the Civil Code <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300005.TV>

³⁴SZEIBERT, 2015, pp. 128-142

³⁵ZSIROS Annamária: Újabb fejlemények az azonos neműek házassága ügyében Európában (New development in the same-sex marriage in Europe). http://www.uni-miskolc.hu/~microcad/publikaciok/2015/E13_Zsiros_Annamaria.pdf

³⁶Act V. of 1878 on the Hungarian Criminal Code, on felonies and misdemeanours <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=87800005.TV&txtreferer=94500007.TV>

³⁷Act V. of 1961 on the Criminal Code of the Hungarian Republic <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=96100005.TV&txtreferer=A1100210.TV>

³⁸Act IV. of 1978 on the Criminal Code http://www.njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=3356.237644

³⁹No. 37. of 2002 (IX. 4.) Constitutional Court Decision <http://jog.hatter.hu/jogeset/246>

⁴⁰LUKÁCS Nikolett: Bejegyzett élettársi kapcsolat - az azonos nemű állampolgárok "22-es csapdája"? (Registered partnership - "trap 22" of same-sex citizens?) https://www.academia.edu/10224133/Bejegyzett_élettársi_kapcsolat-Az_azonos_nemű_párok_22-es_csapdája

⁴¹Paragraph 1. of the Act CLXXXIV of 2007 <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700184.TV>

⁴²HÁMORI Antal: A "bejegyzett élettársi kapcsolat" szabályozásának alkotmánybíróági megítélése és szabályozásának vitás kérdései (The judgement of the Constitutional Court on the regulation of "registered partnership" and controversial issues of its regulation). In. MJ, 2011/2. pp. 93-97

⁴³No. 154 of 2008 (XII. 17.) Constitutional Court Decision <http://jog.hatter.hu/jogeset/247>

⁴⁴Hungarian Constitution Article L) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV>

⁴⁵MENSÁROS - TORDAI Judit Tekla: A bejegyzett élettársi kapcsolat margójára (To the margin of the registered partnership) https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/mensaros-tordai_judit_tekla_a_bejegyzett_elettarsi_kapcsolat_margojara%5bjogi_forum%5d.pdf

⁴⁶LUKÁCS Nikolett: Bejegyzett élettársi kapcsolat - az azonos nemű állampolgárok "22-es csapdája"? (Registered partnership - "trap 22" of same-sex citizens?). https://www.academia.edu/10224133/Bejegyzett_élettársi_kapcsolat-Az_azonos_nemű_párok_22-es_csapdája

⁴⁷SZEIBERT, 2015, p. 120

⁴⁸HÁMORI Antal: A "bejegyzett élettársi kapcsolat" szabályozásának alkotmánybíróági megítélése és szabályozásának vitás kérdései (The judgement of the Constitutional Court on the regulation of "registered partnership" and controversial issues of its regulation). In. MJ, 2011/2. pp. 93-97

⁴⁹Paragraph 1. of the Act XXIX of 2009 http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=124380.242640

⁵⁰LUKÁCS NIKOLETT: Bejegyzett élettársi kapcsolat - az azonos nemű állampolgárok "22-es csapdája"? (Registered partnership - "trap 22" of same-sex citizens?). https://www.academia.edu/10224133/Bejegyzett_élettársi_kapcsolat-Az_azonos_nemű_párok_22-es_csapdája

⁵¹SZEIBERT, 2015, pp. 120-126

⁵²Ibid. pp. 126-128

⁵³MENSÁROS - TORDAI Judit Tekla: A bejegyzett élettársi kapcsolat margójára (To the margin of the registered partnership). [https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/mensaros-](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/mensaros-tordai-judit-tekla-a-bejegyzett-elettarsi-kapcsolat-margojara%5bjogi_forum%5d.pdf)

[tordai-judit-tekla-a-bejegyzett-elettarsi-kapcsolat-margojara%5bjogi_forum%5d.pdf](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/mensaros-tordai-judit-tekla-a-bejegyzett-elettarsi-kapcsolat-margojara%5bjogi_forum%5d.pdf)

⁵⁴ Ibid.

Gróf németújvári Batthyány Lajos Ferenc József pöre

Írta: SZŐLŐSI CSONGOR

(A Joghistoria 2019-es cikkíró pályázatának II. helyezetje)

Előzmények

Batthyány Lajost, az első – törvényesen megválasztott – magyar miniszterelnököt 1849. január 8-án a Károlyi-palotában (a mai Petőfi Irodalmi Múzeum) elfogták.¹ A szabadságharcot a továbbiakban osztrák fogságban töltötte. Bár háromszor (!) próbálták meg kiszabadítani, de Batthyány mindannyiszor ezt visszautasította, mivel meggyőződése volt, hogy a cselekedetei törvényesek voltak. (A zágrábi jogakadémián tanult jogot, vagyis nem csak nagyon művelt volt, de a korabeli jogrendszerben is jártas volt.) Ha elmenekült volna, azzal bizonyította volna a bűnösségét. Nem véletlenül írta a Közlöny 1849 februári számában Batthyány rabságáról: „Őt jelleme tette fogollyá.”² Az osztrák bíróság illetékességét azonban nem ismerte el.

A Habsburg kamarillának mindenképp kellett egy bűnbak, akit felelősségre lehetett vonni a „véres polgárháborús” eseményekért (hiszen Kossuth és társai emigráltak). Emiatt – hogy az állam stabilitását és erejét reprezentálják – elhatározták, hogy a grófot ki kell végeztetni. (A ’48-as európai forradalmakban példa nélkülinek számított a háborús cselekmények befejeztével, a rend helyreállítása után az, hogy kivégezzenek egy törvényesen megválasztott, magas rangú személyt, esetünkben miniszterelnököt!) A kamarilla a per megkezdése előtt eldöntötte, hogy ki kell végeztetni a volt miniszterelnököt, így a politikai felsővezetés már ekkor beleszólt a bíróság munkájába, kvázi a bírósági tárgyalás megkezdése előtt. Továbbá a Magyar Királyságot Ferdinánd császár csupán 1848. október 3-án kiadott manifestumai után tekintették „lázado országnak”, viszont Batthyánynak (egyedülként) az 1848-as nyári–tavaszi tetteiért is felelnie kellett (Batthyány 1848. március 17. – október 2. között volt magyar miniszterelnök). Ez teljes mértékig egy politikai megrendelésre készült koncepció per volt.

A vád felépítése

Windisch-Grätz a gróf elfogása után azonnal utasításba adta, hogy kezdjék meg a Batthyány elleni vádak összeállítását, majd haditörvényszék elé állíttatta.³ A koholt vádak Hecsey Péter királyi ügyész állította össze.⁴ Batthyány első kihallgatására január 24-én került sor, a hadbíró Ludwig Leuzendorf százados lett.⁵ A gróf kijelentette, hogy az osztrák haditörvényszék nem járhat el az ügyben, mivel nem tudja megítélni a politikai tevékenységét: „Én, úgymond, azon tetteimért, miket mint miniszter tettem, egyedül a nemzetnek vagyok felelős.”⁶ Továbbá azzal is védekezett, hogy az ügyben illetéktelen a haditörvényszék, mivel ő csak a magyar országgyűlés két házának tartozik felelősséggel. Kérte, hogy a magyar törvények szerint a Magyar Királyság területén, független magyar törvényszék ítélhesse meg a politikai és magánemberi tevékenységét.⁷ Ezeket azonban nem vette figyelembe az osztrák haditörvényszék.

Deák Ferencet kérte védőjének, aki behatóan ismerte a magyar jogot, a magyar törvényeket, a Pragmatica sanctiót, a forradalom jogi körülményeit és az ő miniszterelnöki munkáját ahhoz, hogy eljárhasson az ügyben. Emellett indítványozta, hogy szabadlábban védekezhessen.⁸ Az utóbbi kérését már másnap elutasította a katonai vizsgálóbizottság, mondván: „egy már fogságba vetett olyan büntetéssel vádolt gonosztevőt (sic!), amelynek elkövetése halálbüntetést von maga után”.⁹ Azt nem vették figyelembe, hogy korábbi kiszabadításait ő maga utasította vissza. Windisch-Grätz nem engedélyezte számára jogi képviselő vagy tanácsadó igénybevételét sem. Ennek indoklására a haditörvények szolgálnak alapul, miszerint a vizsgálóbíró egyben „mint a gyanúsított törvényes védője mindazon mentő körülményeket is tartozik gondosan összegyűjteni és előadni, amelyek a gyanúsított felmentését szolgálhatják”.¹⁰ Később

láthatjuk, hogy az irattárból csakis olyan iratokat próbáltak meg felkutatni, amelyek terhelő bizonyítékok lehetnek a grófra nézve, az ezt nem bizonyító iratokat ki sem kérték. Pusztán annyi engedtetett meg számára, hogy védelmét a vádpontokra írásban adhassa be.

A vádak: az őszi újoncozás, papírpénz kibocsátása, Jellačić elleni népfelkelés szervezése, külhatalmakkal felvett kapcsolat, az osztrák minisztériummal és a horvátokkal a megegyezés elmulasztása, a reguláris császári és királyi csapatoknak a zászlóaljuktól való elcsábítása, a császári csapatokkal szembeni ellenállás és az országgyűlésre való visszatérése voltak.¹¹ Windisch-Grätz január 26-án Schwarzenberg miniszterelnököt kérte, hogy az osztrák minisztérium irattárból biztosítson dokumentumokat, melyek a Batthyány elleni vizsgálathoz kellenek. Február 15-én kelt levelében az osztrák miniszterelnök így válaszolt: „a leggondosabb kutatások sem vezettek semmilyen valódi eredményre”.¹² Ezért Windisch-Grätz cinikus magyarázatot kreált: Batthyány „a tőle megszokott zárkózottságával meg tudta akadályozni, hogy a cs. k. kormány kezébe kerüljenek az őt kompromittáló iratok”.¹³ Ekkortól már felségárulásban is vétkesnek találták. Schwarzenberg a vizsgálattól várta a vádak bizonyítását, ezért Windisch-Grätz a levelet áttette a vizsgálóbizottsághoz. A hadbíró előtt nyilvánvalóvá vált, mire kell elítélnie a bűnbakot.

Március 15-én Batthyáynak a pesti lakásán lefoglalt iratokból és levelezési anyagokból semmi terhelő bizonyítékot nem sikerült találni. Március 29-én a hadbíró jelentésében kilenc lehetséges vádpontot állapított meg s további öt „szóba hozhatóságát” említette meg, továbbá, hogy ő járasson el az ügyben (mivel ismeri már az ügyet).¹⁴ Batthyányt ezután Laibachba szállították. Batthyány kérelmezte István főherceg nádor meghallgatását, mint aki a mentőtánujául szolgálna. A főparancsnok, Windisch-Grätz április 3-án hozzájárult ezekhez a kérelmekhez.¹⁵

Május 4-én a miniszterelnök megadta a hadbírónak a felhatalmazást a bécsi központi kormánysszervek iratainak az átnézésére. Feltételezhetően ekkor szóban megkapta az ítéletet a hadbíró,

aminek példás büntetésnek kellett lennie, de majd a császári kegy ezt az ítéletet enyhíteni fogja. A hivatal jegyzője a hadbírónak írt levelében a következők olvashatók a kutatás eredményességéről: „a vizsgálat során csak csekély mértékben vagy egyáltalán nem használhatók fel”¹⁶ Batthyány ellen. A leginkább keresett dokumentum nem került elő, ami az 1848. szeptember 15-én Batthyányhoz intézett királyi kézirat fogalmazványa (ez hagyta jóvá Batthyáynak a nádortól eredő ideiglenes miniszterelnöki megbízatását).¹⁷ Leuzendorf adatgyűjtése nem járt sikerrel.

A nádor meghallgatása végül elmaradt, mivel a főparancsnoki posztra Welden került, aki ezt végül nem engedélyezte. Az elővizsgálat befejeződött június 13-ára. Leuzendorf a vádak két csoportra osztotta: Batthyáynak az október 3-át megelőző miniszterelnöki tevékenységére és az október 3-át követő magánemberi tevékenységére. Tisztában volt a hadbíró, mennyire megalapozatlannak a miniszterelnökség alatti vádpontok, ezért meglátása szerint hosszú vizsgálatot venne igénybe ennek megalapozása, miközben tőle gyors vizsgálatot követelnek. Érvelt továbbá amellet, hogy a katonai törvényszék nem illetékes az október 3-ai előtti eseményeket illetően (feltehetően Leuzendorf jogérzéke tiltakozott az október 3-ai előtti vádak erőltetése ellen). Emiatt javasolta, hogy csak a magánemberi tevékenységét vizsgálják, mert ott szerinte a hadbírósi eljárás jogosultsága megalapozott, s az öt vádpont mindegyike magában foglalja a felségárulás jegyét.¹⁸ A fellebbviteli fórum reagált a hadbíró azon aggályára, miszerint a miniszterelnökségi időszakot ne vizsgálják. Meghagyták neki, hogy csak a főbb pontokra szorítkozzék. Leuzendorf ekkor végleg megértette, hogy tőle a felettesei a gyors elítélést várják.

Június 22-én megszületett a döntés, hogy egységes bírói eljárás keretében vonják felelőségre az egykori magyar miniszterelnököt. A hadügyminisztériumot értesítették, hogy a fellebbviteli törvényszék a felségárulás büntetnének gyanúját megalapozottnak találta, ezt közölik a gróffal.¹⁹ A minisztertanács június 24-én már azzal foglalkozott, hogy rögtön kivégezzék e vagy várjanak

még vele, amikor a körülmények lecsillapodnak. A jegyzőkönyv nem hagy kétséget afelől, hogy Batthyány perét nem igazságszolgáltatási ügynek, hanem politikai pernek tekintették. Június végéig a lényeges döntések megtörténtek az eljárás formáját és tartalmát illetően.

Kihallgatások

A rendszeres kihallgatások február 12-én kezdődtek Budán és március 26-ig tartottak.²⁰ A kihallgatások alkalmával Batthyányt még nem vádlottként, hanem csupán gyanúsítottként hallgatták ki. A hadbíró Herr Deponentnek (vallomástevő uraság) szólította.²¹ A kihallgatások drámai légkörben zajlottak, ám a későbbi olmützi személyeskedő, támadó jelleget nélkülözi. Közbeszólásokkal nem zavarta meg a vallomást a hadbíró. Tudta, hogy a kimenetel nem a kihallgatások eredményén fog múlni!²²

A budai kihallgatások a király által nem szentesített, de Batthyány által végrehajtott újoncozás és papírpénz kibocsátással kezdődtek. Batthyány elhárította, mondván a miniszterelnök más tárcáért nem felel, egyébként is távollétében történt. Hozzátette, hogy a nádor kívánságára történt, azért, mert az államkincstár üres volt. Az újoncozásról a képviselőház határozott és a szentesítés elmaradása végett csak toborzást rendelt el. A külkapcsolatok felvételénél János főherceg helyeslése volt a frankfurti parlamenthez delegált magyar követek küldése, Párizsba pedig Teleki Lászlónak a kiküldetése nem diplomáciai jellegű volt.²³ A népfölkelés Jellačić elleni vádra reagálva kifejtette: Bécs ígéretet tett, hogy nem fenyeget horvát támadás, majd miután a horvát támadás elkezdődött, István nádor kijelentette, hogy nincs felhatalmazása a bánnak a támadásra.²⁴ Ilyen előzmények után kényszerült az ország megvédésére, amire miniszterelnökként föl is esküdött. Március 19-én Batthyány és Kossuth viszonya volt napirenden.²⁵ A gróf kijelentette, hogy ő végzetes hibának tartotta a szembefordulást Ausztriával, ezért útjaik elváltak Kossuthtal.

Olmützi kihallgatások

Laiibachból augusztus 12-én került át Olmützbe a gróf. Minthogy kevés okmány bizonyította Batthyány véttségét, ezért Leuzendorfnak erőteljesen támaszkodnia kellett a tanúvallomásokra. A gróf perének a tárgyalása augusztus 16-án kezdődött meg (a „rendes eljárás”, ahogy az osztrák katonai perrendtartás nevezi), amely augusztus 22-ig folyt. A hadbíró és a vádlott között párbeszéd alakult ki. Leuzendorf újabb és újabb kérdésekkel bombázta a grófot, hogy sarokba szoríthassa. Támadó és a válaszokat visszautasító hangnemben lépett fel a hadbíró a vádló szerepében.²⁶

Leuzendorf támadta a márciusi törvények kiharcolásáért, majd azok védelmezéséért. Jellačić támadásáért a magyar kormányt tartotta felelősnek. Az országgyűlést elítélő királyi manifesztum után feltétlenül távoznia kellett volna, legkésőbb szeptember 22-éig a tisztségéből Batthyáynak. A királyi manifesztum ellenjegyzését nem tagadhatta volna meg. Lamberg meggyilkolásával (szeptember 28.) végleg szembe kellett volna fordulnia az Országgyűléssel. A nemzetőrségbe belépését már önmagában bűncselekménynek tekintették. Leuzendorf szerint ezek összessége arra ad tanúbizonyságot, hogy el akarta Batthyány szakítani Magyarországot Ausztriától, ezzel megszegve a Pragmatica sanctiót.²⁷

Augusztus 22-én a jegyzőkönyv lezárult azzal: „a kihallgatások alatt [a vádlott] – eltekintve attól, hogy igen zaklatott kedélyállapotban volt – mindvégig megfelelő és tiszteletteljes magatartást tanúsított”.²⁸

Votum informativum

Az osztrák katonai perrendtartás előírta, hogy a hadbíró foglalja össze az ügyet: a vádakat, a vádlott védekezését és az általa javasolt ítéletet. Ez a votum informativum (tájékoztató vélemény). Ebben a hadbíró hármas feladatköre egyesítve volt: törvényszéki előadó, vádat képviselő ügyész és védőügyvéd funkció.²⁹

A bevezetés a bécsi politikai körök véleményét tükrözte. A tizenkét tételes vádpont összefoglalásakor csak három esetben fogadja el Batthyány védekezését. „*A felségjogba való beavatkozás*”: bankjegykibocsátás, szentesítés nélküli újoncállítás, a külhatalmakkal felvett kapcsolat, a horvátokkal való kiegyezés elmulasztása, tárcák által hozott, Bécsset sújtó intézkedések meg nem akadályozása. Négy vádpont az október 3-ai magánemberi tevékenységére vonatkoznak: részvétel a bécsi katasztrófa előidézésében, belépés a Vas vármegyei népfölkelők csoportjába, „*hegyfalvi levél*” publikálása, és az uralkodó által feloszlott országgyűlésre hivatkozás.³⁰

Ejtett három vádpontot: Jellačić ellen ellenállást szervezett, cs. csapatokban levő katonák elcsábítása és kézirat ellenjegyzésének megtagadása.³¹ Ezután védőügyvédi szerepkörben védi a grófot: udvarhoz való lojalitás, Kossuthtól elszakadás. Ugyanakkor Leuzendorf százados az összegzésnél nem tényekről, hanem „*rossz szándékról*” beszélt, amikor ítéletét megfogalmazta. A százados „*számos enyhítő körülményre*” tett utalást, amelyeket mégsem lehet figyelembe venni, mivel azok „*kizárólag kegyelmi hatáskörbe tartoznak*”.³²

Az ítélet

Az ítélet augusztus 30-án született meg. Ezt az olmützi helyőrség kijelölt tagjai, valamint a hadbíróság vezérőrnagy elnöke egyhangúan elfogadta. Az ítélet: „*fölségárulás miatt összes, bárhol lévő vagyonának a lázadás által okozott kár pótlása céljából való elkobzása mellett kötél általi halállal bünhődjék*”.³³

A kegyelmi kérvény elkészítése is a hadbíró feladata volt. A kegyelmi kérvényt is egyhangúan elfogadták. Augusztus 31-én mindkét irat a fellebbviteli törvényszékre került. Károlyi Árpád történész írja le, hogy a „*hihetetlenül nyomorultan*

megokolt” ítélettel szemben a jól megszerkesztett benyújtott kérelem érvei megsemmisítik az összes ellene felhozott vádat.³⁴

Kivégzése és emlékezte

Batthyányt Olmützből Pestre szállították, hogy a kegyelmezés joga a császártól Haynauhoz kerüljön át. Haynau október 3-án jóváhagyta a halálos ítéletet, elrendelte Batthyány felakasztását. Leuzendorf ezt gyalázatnak tekintette.³⁵ Batthyány öngyilkossági kísérletet követett el, ezzel megsebesítve a nyakát. Október 6-ának estéjén a pest-budai katonai kerület parancsnoka, Johann Kempen ezért úgy döntött, hogy agyonlöveti Batthyányt. Ennek megfelelően október 6-án (Latour halálának évfordulóján) a pesti Újépület udvarán kivégezték. A kivégzőosztag előtt fél térdre ereszkedve félholtan kiáltotta a volt miniszterelnök: „*Éljen a haza! Allez Jäger (Rajta, vadászok)!*”³⁶ Ezen a helyen adták át 1926. október 6-án a Batthyány örökmécs-est.

Holttestét családja a pesti ferences templom kriptájában rejtette el, majd 1870. június 9-én a nemzet gyásza mellett átvitték a Kerepesi úti temetőbe. Sírja fölé 1874-ben a székesfőváros díszes mauzóleumot emelt. Azóta rendszeresen az október 6-ai megemlékezések egyik fő helyszíne a mártír miniszterelnök mauzóleuma, mely előtt minden évben leróják a kegyeletüket a megemlékezők. Jól mutatja Batthyány nagyságát, hogy kivégzése napján se magával foglalkozott, hanem azzal, hogy kellő példát mutathasson gyerekeinek: „*Ne szégyenljék, nem kell szégyelniök magukat atyjok miatt. Előbb vagy utóbb azokra háramlandik vissza halálom gyalázata, kik engem hálátlanul s igazságtalanul gyilkolnak meg.*”³⁷

Memento mori!

Jegyzetek és hivatkozások

¹ DUKAY-MAGYAR Katalin (szerk.): Batthyány Lajos gróf főbenjáró pöre, Budapest, 1991, Európa Könyvkiadó-Batthyány Társaság, 8.o.

² Uo. 9.o.

³ Uo.

⁴ Uo. 12.o.

⁵ Uo.

⁶ Uo. 21.o.

⁷ <http://mek.oszk.hu/02600/02610/02610.pdf> (Utolsó letöltés ideje: 2019. október 12.)

⁸ Uo.

⁹ DUKAY, 1991, 12.o.

¹⁰ Uo. 13.o.

¹¹ Uo. 12.o.

¹² Uo. 13.o.

¹³ Uo.

¹⁴ Uo. 14.o.

¹⁵ Uo. 15.o.

¹⁶ Uo. 15.o.

¹⁷ Uo. 15-16.o.

¹⁸ Uo. 16.o.

¹⁹ Uo. 17.o.

²⁰ Uo. 9.o.

²¹ Uo. 21.o.

²² Uo. 21-22.o.

²³ Uo. 22.o.

²⁴ Uo.

²⁵ Uo. 25.o.

²⁶ Uo. 27.o.

²⁷ Uo. 28.o.

²⁸ Uo. 28.o.

²⁹ Uo. 29.o.

³⁰ Uo.

³¹ Uo.

³² Uo. 30.o.

³³ Uo.

³⁴ Uo. 31.o.

³⁵ Uo. 32.o.

³⁶ http://www.napkut.hu/naput_2007/2007_08/041.htm (Utolsó letöltés ideje: 2019. október 12.)

³⁷ <http://mek.oszk.hu/02600/02610/02610.pdf> (Utolsó letöltés ideje: 2019. október 12.)

Mérős Ignác öröksége

Írta: MILBACHER DÁNIEL

(A Joghistoria 2019-es cikkíró pályázatának III. helyezettje)

Mert hát akkor még mi sem gondoltuk, hogy ez így lesz. De aztán mégiscsak, jöttek a csőrös doktorok vagy kicsodák. Azt mondják, azért a csőr, hogy megtévesszék a betegség terjesztőit, hogy ők is, na hát, közülük valók. Meg azt is mondják, hogy a vízben van valami, valami méreg vagy mi. Mondjuk mindig mondtam én, hogy a kútból nem szabad inni, nem jól van az úgy, ha nem folyik, hanem áll a víz. Mi inkább a patakhoz jártunk ki vizet méríteni.

Bár egyszer a Mérős Ignác, aki, tudja na, aki ott lakik velünk majdnem szemben, és állandóan azért dolgozik az uraságnak, hogy az a gyerekeit magához vegye taníttatni, vagy hogy is szokta mondani. Mert hát igen szentes ember az uraság, aztán a Mérős azt hiszi, hogy a tekintetes ismeri a betűket meg az ígét, meg hogy latinul is tud, és érti, amit a misén mondanak a papok, mert itt igazából senki nem is értette elég sokáig, mit mondanak, aztán már csak mostanra sikerült megérteni pár szót ebből-abból. A Mérős is folyton mondta, hogy aki érti, az nem lesz beteg, nem viszi el semmi sem, mert ezen a nyelven nem beszélnek a betegségek, sem a náthák, azoknak más szó ül az ajakán, így szokta mondani, hogy más szó, még a betűik is mások azoknak. Igaz, mióta én is mindig mondok pár szót latinul, nem igen fog meg még a hideg sem, aztán így nem is nagy baj, ha éppen a tűz is ki-aluszik reggelre.

A Mérős még azt is mondta, hogy nem véletlenül csak a városokban laknak ilyenek, köházakban, na meg a földeken sem dolgoznak, hogy ne legyen még lehetőségük se a megbetegedésre. Mondjuk azt már nem értettem, még én sem, hogyha ezek miatt vannak ezek a nagy halások, akkor ők mitől félnek annyira, hogy elbújnak a köházakban, de ráhagytam a Mérősre, hiszen jobban tudja ő, azért is mérős, mert az méri ki nekik az uraság tejét a városi piacon, onnan hallotta ezt a

sok mindent, meg hát ha a számokat olvassa, a betűket is tudja énszerintem.

Na de a Mérős, mikor lement a patakhoz, hogy merítsen vizet, mert ugye mi a kútból nem iszunk, a betegségek elkerülése végett, a nagy gesztenye alatti kis lejárónál egyszer csak elhasalt. Azt már nem tudjuk miért, de így történt, a Fejős Giza azt mondta, hogy a fejére sújtott egy nagy vadgesztenye, az a szúrósabb féle, és már felkelni nem tudott onnan a Mérős. Sírt is a két gyereke, mikor megtalálták szegény Ignácot.

A Hites Jolán az mindig mondta is, hogy ne adjon el ezeknek semmit a Mérős, mert azt hallotta, hogy a tejtől felhíznak, és kívánni kezdik a vért, mint a rajzó szúnyogok, aztán megint jönnek az eltűnések, mint régebben, mikor ezek elkezdtek idejönni. Azt is mondta a Jolán, hogy ez az Istennek a büntetése, hogy ilyeneknek mér ki bármit is, akik csak rákapnak, aztán valahogy sanyargatják még az uraságot is. Szóval hát hiába, nem csak a kúti vízben van valami veszélyes, hanem a patakban is, bár én inkább azt mondom, nem a patak miatt csapódott agyon a Mérős, hanem az Isten haragja miatt. Viszont nem úgy, ahogy a Jolán mondja, nem a kimérések miatt. Az a szóbeszéd járja, hogy ezt a büntetést a Mérős nem is maga szerezte, hanem inkább örökölte.

Először én is csak alig-alig akartam elhinni ezt. De egyre többet hallottam, és mikor már az uraság is lejött kérdezősködni ide közénk, akkor már a gyanakvásom inkább hitbe kezdett fordulni. Ugyanis azt tudni kell, hogy az uraság egy évben csak egyszer jön le ide a jobbágyok közé, mégpedig, mikor hajtókat keres az őszi vadászatra. Szokták is mondani az uraságra, hogy lehet, hogy szentes ember, de nem a legvagyonosabb, ha maga jön a hajtókat összezsúfolítani. Ebben is lehet valami, de hát kinek lehet hinni már manapság? Énszerintem az uraság inkább csak maga akar választani, hogy

a legjobbakat vigye magával a hajtásra, hiszen sok veszteséget tud okozni egy rossz hajtó. De hát az uraság végtére is megjelent itt lent minálunk, úgy-hogy kénytelen voltam hinni abban, hogy a Mérős Ignác megörökölte a sorsát.

A Fejős Giza azt mesélte, hogy mikor ő kislány volt, akkor volt a Mérősnek egy nővére, valami Margit vagy ki, de mielőtt még az Ignác megszületett volna, a hatéves forma Margit elveszett, és nem is látták többet. Innen már a szalmaszálak szétválogatás kezdődik, mivel ha tudom is, mi az igazság, vannak egyes homályos pontok a történetben.

A Mérős apja kocsmáros volt. A városfalon kívül, a kis híd előtt volt a fogadója, és ment is úgy, ahogy kell. De semmi sem tart örökké, ahogy mondani szokás, úgyhogy elkezdett tönkremenni az is. A gyerekeket is etetni kellett, az asszonyt is el kellett tartani, szóval, hogy hogy nem, a Mérős apját egy kereskedő segítette meg, aki rendszeresen nála szállt meg, mikor a vásárra hajtotta a legényeivel a marhákat. Igen vagyonos kereskedő volt, habár ezekben megbízni ugyan nem szabad. Sokan mondták az öregnek, hogy ne cimboráljon az ördöggel, mert baj éri. Bűnösök ezek mind egy szálig, és ezt lemosni nem lehet, még a vagyon sem tudja elnyomni a bűzét.

Habár azért mindig megpróbálták ezek elhitetni, hogy közülünk valók, volt is mikor még éppen a templom épült, amit az első járvány után húztak fel, mert a korábbiiban, hát a járvány után ugye, sok volt a halott, és meghalt az esperes is, meg még a megyés püspök is, aki itt volt látogatóban, aztán úgy félték a templomtól a népek, hogy nem mertek bemenni a misére. Egyszer aztán rá is gyújtották az Isten házáat a kispapokra mikor éppen bent áldoztak, majdnem bent is égtek azok, mert hát fából volt ott minden, gerenda, meg minden zsindely.

A leégés után templom nélkül maradtunk, de ez nem volt így sehogy se jól, úgyhogy neki is álltak a város céhei az új megépítésének, ekkor volt az, hogy közénk akart furakodni egy. Izsáknak mutatatta be magát, és két ökrösszekérnyi égetett téglát hozott az építkezéshez, hogy ezzel segítsen. De

mindenki tudja, hogy aljasak ezek, a régi templomot felgyújtják aztán meg, hogy mire estére megépülne valami az újból, a téгла miatt reggelre le is omlana, hiszen nem lehet ez jó téгла, meg mi amúgy is kőből építjük a templomot, hiszen az elég szilárd, hogy az Isten házáat megtartsa. Ezt az Izsákot el is kergették, meg, ha minden hallomásnak lehet hinni, meg is hurcolták éppen a Mérős apjának a fogadója előtti keresztútjánál. A tégláit mind összetörték, hogy az ördög ne lakhasson senkinek a falában, ne hozzon sem betegséget, sem álmatlanságot a házak népére.

Minden intelmek ellenére az öreg fogadós mégiscsak elfogadta a kereskedő pénzét, hogy tönkre ne menjen fogadóstul, asszonyostul, gyerekestül, na de hát valamit muszáj volt adni cserébe ennek, mert hát ugye felebaráti szeretetből csak az segít, aki felebarátja az ember gyerekének. Mit volt mit tenni a Mérős apja a lányát adta ennek a kalmárnak, hiszen annak is volt egy ilyenforma fia. A Fejős Giza szerint azért nem úgy volt az egészen, hogy a fia miatt kellett a lány neki, ilyenkor voltak a nagy eltűnések is, és rebesgették, hogy a keresztény gyerekeket feláldozzák, és neadjisten még véruket is vesznek. Azért azt, hogy feláldozzák, azt mindig túlzásnak tartottam, és sokkal inkább van az, hogy szerintem ki akarta házasítani a fiát a kalmár, hogy annak gyerekei már jó keresztények legyenek, másképp meg hogyan is szerezhetne magának ilyen hites lányt, ha nem veszi meg annak az apjától, nem is adna ezeknek a karmai közé senki egy gyermeket sem. De a Mérős apja nagy szorultságában eladta a lányát.

Azt is beszélnek, hogy össze is házasodtak vagy hat-hét évvel később, pont mikor az Ignác megszületett. Az esküvőt a városban tartották keresztény módjára. Ekkorra már el is felejtette mindenki, hogy hogyan is került össze a Margit a férjével. Nem is tudtak róla semmit a népek, de úgy tűnt, nem bánja ezt a Margit egyáltalában, bent laktak egy kőházban a szatócsok során, jólment a dolguk is sokáig, gyerekük is született. Na de itt kezdődött a baj, ami aztán nagy port kavart a városban, de még itt az uraság birtokain is. Ugyanis mikor

keresztelni vitték a gyereket a pap ráismert a Margitra meg az urára, és kiabálni kezdte a népeknek a tisztátalan házasságot. A Margit erről mit sem tudott, azt hitte a férje is tisztas kézműves polgár, mint mindenki más, és nem azok közül való. A templomnak még a rózsablaka is belevacogott a Margit sikoltozásba, mire kitámolygott az utcára, már elterjedt, hogy a Margit házassága tisztátalan, és ördögfiat hord a karján. Nem is kímélte a város népe, dobálták azt zöldséggel, trágyával és mindezzel, ami a kezük ügyébe akadt. Nem is nagyon lehet ezért haragudni ugye, hát mi közénk férközzenek ilyen gyilkosok? A Margit férjét már a templom lépcsőjénél lerántották, és ütni-verní kezdtek.

A kiáltozásban egyre inkább elterjedt, hogy a Margit az ördögöt vitte a templomba és ezzel tisztátalan lett az egész város is. „Nem csoda, hogy egyre halnak az emberek, most már az Isten sem tud segíteni, meg kell tisztítani az egész várost, hogy ne terjedjen a betegség, a kutakat is ezek mérgezték meg, el kell őket űzni,” és még sok ilyet mondtak. Nem is kíméltünk senkit, mi is éppen akkor értünk fel a városba tudniillik, hogy megnézzük a piacot, amint hallottuk mi történt, csatlakoztunk is, hogy segítsünk, miránk is tartozott, hiszen, ha a város tisztátalan, mi is azok leszünk hamar. Féltünk, és tettük, amit kellett, de ez sem volt elég, hogy ne érje el a betegség a népeket.

A Mérős apját már a csőrös doktorok sem tudták megmenteni, de a kis Ignácot azt igen, így aztán az Istennek a büntetését kikerülte valahogy az öreg, de a leszármazottjaira sült belyeget már nem sikerült ezeknek a doktoroknak sem kikúrálni, így érthette el a fiát is az a bizonyos nem kívánt tüskés gesztenye.

Habár nem maradt a városban egy darab sem ezek közül, azért mégsem szívleltük őket. Na, de hát azóta már eltelt sok-sok év, és lám miután ezek vissza kezdtek szállingózni, a csőrös doktorok is újra megjelentek. Szegény Mérős Ignác meg ott hagyta a fogát a gesztenyefa alatt a patak partján, mert megörökölte az apja bűnét, hiszen mindenki tudja, hogy aki az ördöggel üzletel, azt egyszer az ördög el is viszi, olyankor mikor az éppen boldog, vagy legalábbis jól megy a sora. Szegény Mérős nem is tudta, az apja mit tett, csak a gyerekeit féltette az is, hogy ne fogja őket a betegség. Aztán talán mégis megöröklük az öregapjuk bűnét, és amíg csak lesznek a világon ők, vagy az ő gyerekeik, bűnösök is maradnak. Mondjuk, ha engem kérdezne meg az Isten erről, hogy mit is gondolok, mondanám, hogy ez így van jól, ahogy van.

A nemek szerepe a boldogító igenben – házasság a középkori Izlandon

Írta: ANTAL KINGA KINCŐSŐ

„Guðrún kiugrik az ágyból, amikor (először) látja meg új férjét, amint épp az ágya felé tart, hogy elhálják a házasságukat.” – Számunkra már meglehetősen meglepő a tény, hogy valaha nem volt szükség a nő beleegyezésére egy házasságban. Még ha nem is mondhatjuk, hogy a 12. századi Izlandon nem játszott szerepet a nő véleménye a házasság megkötésekor, az idézet alapján feltételezhetjük, hogy mégsem volt központi kérdéskör a nő akarata.

A negyedik lateráni zsinatig, 1215-ig egy évszázadnyi vitája volt a jogtudósoknak és a teológusoknak, hogy hogyan definiálhatnák a házasságot. A szüzesség házasságig való megőrzése és a cölibátus is ekkor nyert egyre nagyobb népszerűséget a nyugati keresztény egyházban. A döntés végül a consensusra esett. Gratianus, a kánonjog híres bolognai mestere szerint a házasság érvényességéhez mindkét fél beleegyezése elementáris fontosságú, de a kiteljesedéséhez a felek szexuális együttléte is szükséges. III. Sándor pápa kiadott dekrétumainak hatására elterjedtek a *titkos házasságok*, hiszen lehetővé tette a szülők akaratától és az egyháztól független házasságot is (habár ez már a középkorban korábban is megmutatkozott).

Tacitus még megdicséri a germánokat, amiért férfiak beérik az egyetlen nővel való együttléttel, de pár évszázaddal később már nem tehetne volna. A házasságon kívüli nemi élet nem volt ritka a középkori Izlandon, mi több, maguk a büntetések sem jelentettek nagyobb fenyegetést. Van egy olyan elmélet is, miszerint minél intimebb kapcsolatot létesített a férfi (házasságon kívül) a nővel, annál kevesebb bírságra kellett számítnia. A gotlandi (mai Svédország része) törvény így fogalmaz: „Fogd meg a csuklóját vagy bokáját, fizess négy unciát; Érintsd meg hajlatát vagy a lábát a térde és a lábikrája között, fizess kettő és kéthar-

mad unciát; Ragadd meg a vállánál vagy a térde felett, fizess egy és kétharmad unciát; Tapintsd meg kebleit, fizess egy unciát; De ha magasabban érinted a térdei felett, ez az érintés gyalázatos, az örült ölelése, semmi pénz nem fizetendő érte – a legtöbb nő belenyugszik, ha már idáig eljutott.”

A Grágás Izland első törvénykönyve, amely egyben a közigazgatás felépítését és a törvényhozás menetét is bemutatja. Ebben leljük meg az izlandi házasságok kulcsszavát: *jafnræði*, melynek jelentése egyenlőség. A Guðmundar saga dýra-ban így jellemzik az egyik párost: „Gyönyörű nő volt, tudta jól, hogy kell viselkednie [...] Úgy gondolták, ideális pár lesz; a lánynak előkelőbb volt a származása, a fiú gazdagabb volt, és mindkettő barátságos volt.” Az egyenlőségbe tehát nem tisztán csak a vagyon számított bele, megjelent benne a kinézet, a mások általi megbecsültség és a jellemvonások is. A kérő státusát a *giptingarmaðr* (általában az apa) határozta meg.

Guðrún Þórðardóttir és férjét is egyenlőnek tartották. Guðrún azonban kijelentette, hogy nem tud huzamosabb ideig egy helyen élni a férjével, ezért időről időre visszatér apjához lakni, míg nem a férje egy napon elsüllyed a fjordban. Ekkor azonban váratlanul rendkívül elkezd hiányolni, s felismeri benne mindazokat az értékeket, amiket a későbbi házasságaiban nem kap meg (ld.: az ő viharos természetét a férje nyugodtsága pontosan kiegészítette), s amit egy szóval csak úgy hív: *jafnræði*. Ő az a Guðrún, akit a cikk elején említ az idézet. Azonban valóban nem volt egyedül: akkoriban a nők nem választhatták ki következő férjeiket, s ezért is állhatott elő az a furcsa eset, hogy hirtelen, egy meglehetősen intim szituációban látta Guðrún az új férjét először.

A házasságok rendszerint 3 lépcsőfok által valósultak meg: a kérő megjelenik a kiszemeltjének családjánál, s (általában) a lány édesapjának

jelzi szándékát. Amennyiben a gondviselője beleegyezik, kezét fognak - s még ezen a szinten sem fontos, hogy jelen legyen a leendő feleség. Egy speciális esküvői ital elfogyasztására is sor kerül, majd utoljára, a házasság beteljesítése végett átvonult a férj a feleségének ágyához. Az elhált nászszaka után a férjnek fizetnie is kellett feleségének. Érdekes tény, hogy bármikor elvált a pár, a hozományát, a menyasszonyi díját és a reggeli ajándékát megtarthatta a feleség. Azt, hogy nem ismerik egymást közelebről a házasuló felek, kifejezetten üdvösnek tartották, hiszen meglátásuk szerint a korban az izlandi férfiak számára az udvarlás volt az egyedüli életveszélyes időtöltés. A hosszan tartó udvarlókon, akik nem vették el időben feleségül a lányt, vérbosszút álltak, s ennek nem egyszer lett halálos áldozata. Volt olyan saga-lány, aki 3 kérőjét vesztette el családja hóbortja miatt. Azok sem feltétlen jártak jól, akiknek rokonsága békésen várt: ott a házasságon kívüli terheségek száma volt magas.

Az esküvőknek 1275-ig nem volt írásos nyoma, ezért kiemelten fontos volt a tanúk jelenléte a házasság tényének bizonyításához: igyekeztek minél több tanút bevonni, hiszen, ha a tanúk elhaláloztak, a későbbiekben nem lehetett rájuk hivatkozni. A feleségek megtartása azonban nehezebb feladat volt, mint megkapni őket: elválni ugyanis már jóval könnyebben tudtak a nők, sőt, társadalmi megbecsültségük is nagyobb volt a megözvegyült/elvált nőknek, mint akik még soha nem voltak házasok (ez abból a nyelvészeti indítatásból is fakad, hogy őket „szerencsétlennek” nevezték, mivel nem volt rájuk külön szó.) Ellenben az elhagyott férj ennek épp az ellenkezőjére számíthatott, elveszítette személyének méltóságát, becsületvesztett lett. Ha nem lett a házasságból szerelem, az soha nem a nő hibája volt. A kérőnek figyelembe kellett vennie, hogy az esküvő után jobban ki lesz szolgáltatva feleségének egy esetleges anyagi vagy politikai kudarc során. Mérlegelnie kellett, felesége vajon akkor is hűséges lesz-e hozzá: ha nem, akkor csak a saját becsületét teszi kockára a férfi.

A nőknek joga volt ugyanis válást kezdeményezni (a sagák kétharmadában egyébként ők

élnek ezzel a jogukkal): fizikális bántalmazás esetén, és akkor is, ha akaratukon kívül próbálta meg őket férjük az országból kivinni - a Grágás ezt is szabályozta. Ezeken kívül megjelent még okként a családi viszály, az összeférhetetlenség, a nem elhált házasság, a halálos betegség is, de meglepő módon olyan is előfordul, mint a nem a nemének megfelelő viselet hordása is. A 13. századi sagák alapján az izlandi házasságkötési gyakorlat egyértelműen nem illeszkedett bele a kánonjogba: míg az utóbbi csak kivételes esetekben engedélyezte a házasság szentségének felbontását, s az újraházasodást tiltotta, ez a szigetországban meglehetősen gyakori volt. A középkorban alapvetően nem nézték jó szemmel, sőt, károsnak tartották a házasságon belüli gyengédséget, szerelmet, a sagák (családi történetek, regék) viszont még kegyetlenebbül bánnak a szerelmes párokkal: egyetlen olyan családi történet sincs, amelyben összeházasodhatnak vagy egyáltalán tovább élhetnének. Az egyedüli ilyen kivétel az, amikor a feleség az égő házban marad, hogy bennéjén férjével, akit – mint megvallja – mindig is nagyon szeretett, sorsközösséget vállalt vele, így ő sem menekül az épületből. A bent égő feleség ugyanakkor más miatt testesíthette meg az akkori nőideált: a leírások szerint nem vette észre, vagy legalábbis eltekintett afelett, hogy férje megcsalta őt.

Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy a kérőknek - amennyiben túléltek az udvarlási szakaszt - viszonylag könnyű dolga volt eljutni a „konszenzusig”, ami inkább egy kézfogó volt a leendő feleségének apjával - mindenesetre semmiképp sem lehetett boldogító az az igen, hiszen, mint ahogy a fentiekben is kitűnik, a férj számára még csak akkor kezdődött az igazán nehéz szakasz: feleségének s egyben becsületének megtartása. Ugyanakkor még ha nem is a nőknek kellett az igent kimondaniuk alapvetően a házasság megkötésekor, egyetlen nemmel érvényteleníthették a hitvestársi köteléket, amennyiben a férfinak nem sikerült hősiesen elnyerni hűségességüket: győztesként, boldogan léphettek ki feleségi kötelékükből. A nemek szerepe tehát nagyon fontos volt - de csakis az <<igen>> után.

Házasság a középkorban – A boldogító (?) igen napja

Írta: SZALAI LAURA

Máté evangéliumának talán leghíresebb sorai a házasságról: "Ezért elhagyja a férfi atyját és anyját, ragaszkodik feleségéhez, és lesznek ketten egy testté! Úgyhogy már nem két test, hanem egy. Amit tehát az Isten egybe kötött, ember el ne válassza." Az ókori jogtudós, Modestinus pedig ekképp vélekedett e kötelékről: „a házasság a férfi és nő kapcsolata, egész életre szóló sorsközösség, isteni és emberi jog szerinti közösség”. A fentebb említett meghatározó idézetek már jóval megelőzték azt a történelmi korszakot, melyet a legtöbb laikus a szellemi szabadság tyrannusaként ismer.

Ugyanakkor jól szemléltetik, hogy a különböző vallások mindegyikében a házasság az valahol közvetlenül az „isteni jog” alatt helyezkedik el. Most úgy tűnhet, hogy egy közhellyel folytatom, de akkor sem lehet figyelmen kívül hagyni még azt a tényt, hogy a korokon átívelő emberkép lételeme a boldogság vagy vágyakozás annak beteljesülésére a jövőben, vagy akár a túlvilágon (gondoljunk csak itt a középkori szerzetesek élet-szemléletére, a vallási aszkétákra és a hasonlókra). Hivatalosan csak a modern ember bír olyan szabad akarattal, melyet egyéni boldogságának kiteljesedésére képes felhasználni. A történelmi korokat szemlélve a különböző középkori társadalmi rétegeket e téren jelentős korlátoknak feszítették. Korunk szélsőséges liberális gondolkodásmódját, ha mellőzzük egy kicsit, akkor igenis megállapítható, hogy egy rendezett, boldog élet háttérben egy jól működő házasság húzódik: a harmonikus családi fészek, mely függetlenül örök a történelem koraitól vagy korszakaitól.

A középkori embert rendkívül vallásos közegeben nevelték. Az eskü, a fogadalom, az ígéret még olyan mögöttes tartalmakat foglaltak magukba, mint a becsület, tisztesség, szavahihetőség, hiszen a kánonjogi normák, a hit, a keresztény szigor még biztos bástyaként tornyosultak mögéjük e korban. Hiába teltek az évszázadok a nemzetségek öröksége tovább élt bennük. A családi kötelékek, a

családon belüli szigorú hierarchia, a család érdeke volt a meghatározó, mely olykor – olykor sötétségbe burkolta az elvileg boldogító igen napját. A kor másik fontos jellemzője volt a vagyontárgyosság. Szó sem lehetett róla, hogy a fiatalok egyedül boldoguljanak, önállóan, azaz felmenőik beavatkozásától mentesen teremtsék meg egzisztenciális környezetüket. A generációk és rokonság együtt és egymásért éltek nagyon sokáig, ha éppen nem egymás ellen voltak hangolva gazdasági vagy éppen politikai célú indíttatásból, de semleges nemtörődömség biztos nem jellemezte a közöttük fennálló viszonyokat. Ebből kifolyólag, továbbá a nemzeti hagyományok átörökölt szikrája, a hierarchia tetején álló és abszolút birtokos, a család-anya, vagyis a vagyont adó tekintélye nem tudta volna elviselni azt a sérelmet, ha az ifjak nem a család mindenkor presztízsére tekintettel kötötték volna meg frigyüket. Rangon alul nem szabadott házasodni, az igaz érzelmek esetleges kinyilvánítása sokszor szégyent hozhatott a familia társadalmi közegében való megítélésére. Már első keresztény uralkodónk is alkotott olyan törvényeket, melyek szabadságvesztéssel fenyegették a szabad sorsú férfit, ha rabnővel kötött házasságot, de a szabad sorsú nő és rabszolga férfi házasságkötését sem értékelték túlzottan. Utóbbinál elmaradt a büntetés, mert a kor normái által elvárható magatartás a nő szüleinek beleegyezését kívánta az érvényes házasság létrejöttéhez, melyet azonban még a legszegényebb szabad állapotú szülők sem adtak meg ez esetben, sőt hevesen tiltakoztak tekintettel a család érdekeire.

A házasság „áldozata” legtöbbször a nő volt, bár kétségtelen, hogy a másik oldalt is magával ragadta, és volt, hogy mindkét félt a sírba vitte. A nőt kezdeti időszakban azonban rabolták, majd vették, később pedig „csak” kiválasztották, az engedetlen feleséget pedig megfenyíthették. A középkori hösnőknek tehát még kevesebb esélyük volt arra, hogy az igent boldogan mondassák ki és

ne csak sorsukat tűrve, méltóságteljesen. A kánon-jogi normák, az egyház befolyásának erősödésével fokozatosan szüntették meg a házasság adásvételi jellegét – ezzel erősítve a női akaratot a házasságban - habár a házasság mindvégig kétségtelenül megőrzött vagyoni jellegű maradványokat. Fel kell tenni a kérdést: mi burkolhatta még sötétségbe a boldogító igen napját a család politikai és gazdasági érdekein túl? Önmagában már az is szívbe-markoló, ha az ember nem szerelmével fogad örök hűséget, merthogy a középkorban tényleg örök fogadalomként létezett, hiszen „egész életre szóló sorsközösség” volt a házasság, valamint úgy tartották, hogy „Amit tehát az Isten egybe kötött, ember el ne válassza.”. A házasságnak, mint az „isteni jog” alá tartozó intézménynek, tehát öröknek kellett lennie a középkori ember számára, akárcsak Istennek. Képes-e valaki ezzel az örökön - örökök tudattal igen-t mondani egy olyan embernek, akit úgy választottak ki neki? Le lehet-e egy életet élni „amíg a halál el nem választ” tudattal? Merthogy a kor szelleme nem, csak a halál volt képes feloldani a viszonyokat és elválasztani a feleket. Csak VIII. Henrik példáját említve, aki szintén nem tudta kiválasztani az igazit - pedig aztán neki több volt rá a lehetősége - inkább egy másik utat választott egyedüli eszközökkel, habár ez a fajta lázadás is már csak egy újabb kor hajnalán születhetett meg. Az igazán középkori lelkek tényleg el voltak veszve. Ez volt az a kor, amely Pierre Abélard és tanítványa, a szépséges Heloise tragédiáját és még sok mások boldogtalankodását hozta. A kor éles elméi sokat vitatkoztak azon, hogy mi keletkezett a házasságot: elegendő csupán a konszenzus, vagy szükséges az elhálás is? Ugyanakkor kétségtelen volt, hogy az emberi természet egy véletlen pillanata képes örökre röghöz kötni a feleket, a kölcsönös hűség, egymás iránti erkölcsi kötelezettség „terhére”. A hűtlenség, a megcsalás, vagyis a házasságtörés a kor megbocsáthatatlan bűnei voltak. A témával kapcsolatban akarva akaratlanul is csak arra tudunk a legtöbben gondolni, hogy viszonylag fiatalon el kellett köteleződni, egyrészt ez volt a felek dolga (a vagyonnak örökös kellett), másrészt elég kompromittáló dolognak számított, ha valaki

nem az isteni tisztasággal kezdte meg a házasság életét, utóbbi leginkább a nők „terhére” volt előírva. A tökéletes partnert, tehát mielőbb meg kellett találni, hogy ne történjen „baj” továbbá, vagy örökre el kellett köteleződni az egyház szolgálatába, vagy fel kellett vállalni a társadalmi kitaszítottságot.

Abélard és Heloise történetéből idézve gyönyörű összefoglalást kapunk a kortalan szerelem középkori lehetőségeiről: „Erősödött, hogy nagybátyját semmiféle elégtétel nem fogja lecsillapítani, amint ez nemsokára be is bizonyosodott. Feltette a kérdést: dicsőségére válhat-e neki az a házasság, amely engem dicstelenné tesz és mindkettőnket lealacsonyít? Mennyire elítélné őt a tudásom fényétől megfosztott világ! Mennyi gyalázkodás, az egyház mennyi vesztesége, a filozófusok mennyi könnye kísérné e házasságot!”. A boldogító igen napjának beteljesülése ellen be kell látnunk igazi összeesküvések törtékeit a felszínre, melyek mögött ott húzódott meg a családi szigor, nagyon, vallás, szigorú erkölcsi normák, a társadalom ferde szeme. Igaz a modern korral még inkább megjelentek a „romlás virágai”, ennek ellenére mégis örülhetünk, hogy a történelem és a társadalom hajlandó volt engedni a házassági kötöttségek elbomlásának és lehetővé teszi, hogy igazán boldog legyen az igen napja, még ha nem is örökre köttetik...

FILMAJÁNLÓ

A merénylet - Szarajevó 1914

Rendező • Andreas Prochaska

[Ajánlja: Gera Anna]

A merénylet – Szarajevó 1914 című osztrák-német történelmi film egy rendkívül emberi szem-szögből, egyéni sorsokat bemutatva beszél el a Ferenc Ferdinánd és Zsófia főhercegné meggyilkolását követően felszínre törő, a háború kitörését elkerülhetetlenné tevő politikai-gazdasági érdekkonfliktusokat. A kezdő szín maga a merénylet, a film pedig az ezzel kapcsolatban meg-kezdődő nyomozást helyezi elbeszélése középpontjába: Leo Pfeffer szerb-zsidó vizsgálóbíró kapja a feladatot, hogy felderítse, kicsoda Gavrilo Princip és milyen kapcsolatban áll a szerb kormánnyal, és ugyan a bizonyítékok a Fekete Kéz terrorszervezethez vezetnek, feleltetesei elvárásai mégis behatárolják cselekvési szabadságát.

A filmet egyedülállóvá teszi, hogy a történelmi hitelességet nem azáltal teremti meg, hogy a komplex folyamatról nyújt tudományos áttekintést, hanem egyes személyek életén keresztül ismerteti meg a nézőt a korszakot meghatározó politikai feszültséggel. Leo Pfeffer zsidó származása ugyanúgy meghatározó, mint Gavrilo Princip tüdőtuberkulózisa, a munkahelyi felelősség-vállalás és felelősségáthárítás, az igazság keresése, a meg nem alkuvás és a tehetetlenség párharca pedig, a történelmi ismeretek bővülése és árnyalása mellett, a mai napig tanulsággal szolgálhat a néző számára.

SZÍNHÁZAJÁNLÓ

A diktátor

Színdarab • Vígszínház

[Ajánlja: Sall Zsófia]

A Vígszínház a tavalyi évben, Eszenyi Enikő rendezésében bemutatta Charlie Chaplin egyik legnagyobb hatású, 1940-ben debütált filmjének, A diktátornak (The Great Dictator) színpadi változatát. A darab hűen őrzi az eredeti film hangulatát, s képviseli mindazon értékeket amelyeket egykor Chaplin is megjelenített.

A film, s így a darab is a második világháború kezdetén kibontakozó német önkényuralmi rendszer szatírája, amelyet egy fiktív állam (Tománia), fiktív államvezetésén (Adenoid Hynkel) keresztül prezentál. Főszereplőnk, a borbély (ifj. Vidnyánszky Attila) katonai szolgálatából visszatérve próbálja újra felépíteni régi életét, azonban a körülmények időközben gyökeres fordulatot vettek. Történetesen, a borbély régi szalonja az újonnan kijelölt gettó területére esik, így azt nem nyithatja meg újból, s minden más is megváltozni látszik, elharapódzik a szegénység és az őrület.

Azonban a mi kis borbélyunk igencsak érdekes bajszot visel, kísértetiesen emlékeztetve a „nagy diktátorra”, s éppen ez adja a mű komikumát, hiszen az ő karikatúráját láthatjuk a világhatalomra való törekvésben. Ez – a főszereplő által megjelenített – kettősség egy elmaradhatatlan csavarhoz/ cseréhez vezet, amellyel – habár csak ebben a fiktív világban – megfordíthatónak látszik a történelem kereke. Záróbeszédében Hynkel a társadalmi egyenlőséget, együttműködést és szabadságot magasztalja, s ezen helyzet komikumát kihasználva, megkísérli feloldani sok-sok ember szorongását.

Bemutatkozik a MÁJT TDK

Írta: KOVÁCS ÁKOS TIBOR

Kedves Hallgatótársaink! Az elkövetkezendő néhány sorban szeretnénk nektek bemutatni a Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákkörének szakmai tevékenységét és közösségi életét, ezáltal bátorítva benneteket üléseinken való részvételre. A MÁJT TDK nemcsak kiváló közeget biztosít a tudományos munkához, hanem egy baráti közösség is, ahová jó érzés tartozni.

Az egyetem hatalmas közösség összehasonlítva mondjuk egy középiskolai osztály létszámával, így rendkívül fontos, hogy találjunk egy olyan közeget, mely inspirál minket a szakmai és tudományos munkára, valamint baráti társaságot is nyújt számunkra. Erre kínál megoldást az egyetemünkön működő hallgatói szervezetek, továbbá a tanszékek mellett működő tudományos diákkörök. A Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákköre (MÁJT TDK) több mint harminc éves múltat tekint vissza és nagy népszerűségnek örvend a hallgatók körében.

A tárgy jellegéből adódóan főként az első éves hallgatók adják üléseink legnagyobb számú közönségét, hiszen a magyar állam- és jogtörténet a legfontosabb első éves tárgyak egyike ezen tudományterület alapozó jellegéből fakadóan. Azonban üléseinken rendszeresen megjelennek a felsőbb évfolyamok képviselői is, hiszen minden jogterületnek van jogtörténeti vonatkozása, így a jogtörténet végigkíséri egy hallgató életét az egyetem kapuján való belépéstől a diploma átvételéig (tán még tovább is...) Éppen ezért

helyzetünk két szempontból is speciális: egyrészt az elsőéves hallgatók velünk találkoznak először egyetemi tanulmányaik során, így meghatározó elemei vagyunk a tudományos diákkélettel kapcsolatos kép kialakításában, másrészt a tárgy univerzalitásából adódóan az egyetem minden évfolyamát és minden jogterületet lehetőségünk van megszólítani üléseink témái által.

Rendszeres, szerdánként 18 órakor kezdődő üléseinken főként olyan jogtörténeti témák kerülnek górcső alá, amelyeket a kötelező stúdiumok keretei között nincs lehetőség bemutatni. Hol komolyabb, hol kötetlenebb formában, a világ történéseire folyamatosan reflektálva állítjuk össze a TDK ülések témáit. Az előadások során lehetőségetek nyílik a kar oktatóival, illetve neves külső előadókkal való személyes megismerkedésre és kötetlen beszélgetésre. Hagyományos szerdai alkalmakon kívül gyakran szervezünk tanulmányutakat és látogatunk el különböző büntetés-végrehajtási intézetekbe, így az e alkalmakon való részvétellel nem csupán elméleti, hanem gyakorlati ismereteket is bővíthettek.

A tanszék mellett működő demonstrátorok és oktatók örömmel segítik az olyan lelkes hallgatókat, akik behatóbban kívánnak foglalkozni egy-egy jogtörténeti területtel, emellett lehetőség van a kutatási eredmények publikálására is ezen újság hasábjain. Azok a magyar alkotmány- illetve jogtörténet tárgyakat teljesített tanulók, akik mélyebben szeretnék elkötelezni magukat a Tudományos Diákkör mellett, s aktív tagjává kívánnak válni egy összetartó, baráti társaságnak, azok minden év szeptemberében benyújthatják jelentkezésüket a tanszék demonstrátori pozíciójára.

A Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákköre szeretettel vár minden érdeklődő hallgatót a szerdánként 18 órától kezdődő ülésein. Ha a féléves programunkkal vagy a TDK-val kapcsolatban bármilyen kérdésed van, írd bátran a majtdk@icloud.com e-mail címre, vagy keress minket a MÁJT TDK Facebook oldalán.

Amennyiben a Joghistoriával kapcsolatban merül fel bármilyen kérdés, illetve publikációt szeretnéd eljuttatni hozzánk, írdatok a joghistoria@gmail.com e-mail címre. A Joghistoriával kapcsolat friss információk megszerzéséhez kövessétek a Joghistoria Facebook oldalát

Az Universitt Passau és a három folyó városa egy Erasmus-hallgató szemével

rta: DÉNES ZRA

Passau, a három folyó városa

Passau Németországban azon belül pedig Bajorországban található egyetemváros. A város körülbelül 50.000 fs lakosságának nagyjából egyötödét az ott található egyetem hallgatói adják. Passau „a három folyó városa” megnevezése fekvésének köszönhető, mivel Passaunl folyik a Dunába a Németország s Ausztria határát is jelent Inn folyó, illetve az Ilz folyó is. Az Inn folyón átkelve percekben belül Ausztriában találhatjuk magunkat, az egyetem egyes hallgatói pedig minden reggel átkelnek ezen a határon, amennyiben az egyetem azon kollégiumában találta szállásra, amely Ausztriában, Inglingben fekszik. Passau további nevezetessége Európa legnagyobb templomi orgonája, amely a Dmban található és minden délben orgonaszó önti el az impozáns barokk katedrálist. A városnak, a viszonylag nagy létszámú magyar lakossága mellett további kötődése is van hazánkhoz, mivel Gizella kirlyn, I. István feleségének sírja is a városban található.

Az Universitt Passau, amelyet 1973-ban alapítottak Németország egyik legfiatalabb egyeteme és különlegessége, hogy szinte minden épülete egy helyen, az Inn partján fekvő Kampuszon található, amely 2009-ben elnyerte Németország legszebb kampusznak díját is. Itt töltöttem el a 2018/19-es tanév tavaszi szemeszterét, amely minden bizsonnyal a hallgatói életem és szakmai fejlődésem szempontjából nagyon meghatározó időszak. Rengeteg élménnyel és tapasztalattal gazdagodhattam, köszönhetően az Erasmus+ programnak és a Campus Mundi sztndjnak, amelyeket most megosztanák veletek.

A kiutazás előtti teendők

Már az egyetemre való jelentkezsemkor gy terveztem, hogy a hallgatói éveim alatt szeretnék részt venni az Erasmus+ programban, és annak keretein belül eltölteni egy szemesztert Németországban. Az ELTE-n, a sikeres Erasmus+ pályázatomat követően, kari koordintoromtól szereztem tudomást a Campus Mundi sztndj megplyzsnak lehetőségéről, és ezt követően kezdtem el alaposabban kutakodni ennek menetéről. A Tempus Közalapítvány honlapját felkeresve biztossá vált bennem, hogy megplyzom az ösztöndíját, mivel annak összege és kedvező feltételei sokban megkönnyítik az Erasmus-hallgatók életét. Az elnyerhető sztndj mértéke kis híján a duplája az Erasmus+ program keretében egyéb sztndj hiányában kapott alaptmogatsnak, amely hatalmas segítséget nyújt a mindennapi életben, illetve az Erasmushoz kapcsolódó új külföldi otthonunk felfedezésében is, a minél több utazás anyagi feltételeinek megteremtésével.

A Campus Mundi sztndjt azt követően pályáztam meg, hogy a karon benyújtott jelentkezésem a külföldi egyetemek egyikére elfogadásra került. A Campus Mundi ösztöndíjhoz szükséges dokumentumok tartalma nagyban megegyezik a kari pályázati követelményekkel. Szükség volt egy motivációs levélre – azonban ellentétben a kari Erasmus+ pályázattal elegendő volt csak magyar nyelven – továbbá egy szaktanári ajánlásra és az ELTE hozzájárulására. A Campus Mundi sztndj elnyerése megsznteti a jogosultságot az egyetem által nyújtott ösztöndíjra, gy a sikeres pályázást követően az egyetemmel egy úgynevezett zero grant támogatási szerződést kell kötni. Ez annyiban különbözik a „rendes” támogatási szerződéstől, hogy a támogatás összege 0 Ft-ban kerül meghatározásra. A Tempus kzalapítvnnyal is szerződéskötésre kerül

a sor a sikeres pályázatot követően és az Alapítvány által történő aláírást követő 30 napban várható az ösztöndíj kifizetése is.

Végezetül pedig a kiutazást megelőző egyik legfontosabb teendő a Learning Agreement Before the mobility részének mindhárom fél – a küldő – a fogadó intézmény, illetve a hallgató – általi aláírása. A Learning Agreement az egész mobilitást végig kíséri, és három részre oszlik első a „Before the mobility” rész, amelyben azokat a kurzusokat kell megadni, amelyeket a hallgató a külföldi egyetemen teljesíteni szeretne.

Az én esetemben az ösztöndíj megpályázására meglehetősen későn az Erasmus hely elnyerését követően több hónappal került sor, azonban mivel a tavaszi szemeszter Németországban csak április közepén kezdődött, így több idő is állt rendelkezésemre az ösztöndíj megszerzésére, mint azoknak a hallgatóknak, akik más országba utaztak. Ezt követően már nem maradt más, mint a fogadó egyetem által kért adminisztrációs feladatok elvégzése, (beiratkozás, szükséges dokumentumok postázása, kollégiumi jelentkezés stb.) és annak a nem kis feladatnak a megtervezése és végrehajtása, hogy 5 hónapra összekomoljam minden szükséges dolgomat, amely szintén komoly tervezési munkákat igényelt.

„During the Mobility”

Április ötödikén érkeztem meg Passaubába, ahol az első héten az egyetem Nemzetközi Irodája a külföldről érkező hallgatóknak tartott orientációs hetet. Az orientációs hét hatalmas segítség volt mind az ottani egyetemi élet megismerésében, mind pedig a többi Erasmus-hallgatóval való kapcsolat kialakításában.

Az első hét során a Nemzetközi Iroda és az Erasmus-hallgatók életét megkönnyítő diákszervezetek által szervezett programokon vehettünk részt, lehetőségünk nyílt bejárni és

megismerni a hatalmas campust, a várost, illetve a környéket a helyi diákok vezetésével. Betekintést nyerhettünk a helyi kultúrába egy bajor nyelvlecké, illetve reggeli keretein belül, s mindemellett minden kar saját orientációs napot is tartott, ahol kifejezetten Erasmus-hallgatóknak adtak hasznos tippeket az előadásokkal és különböző kurzusokkal kapcsolatban. Az orientációs hét végén sor került a beiratkozásra, amellyel hivatalosan is az Universitát Passau hallgatójává váltam. Ezt követően válthattam ki a „Campus Card-ot”, ennek felmutatásával ingyenesen vehettük igénybe a helyi tömegközlekedési eszközöket, továbbá a menzán, illetve az egyetem kávézóiban is ennek a kártyának a használatával vásároltuk meg az ebédünket, kávékat, illetve az egyetemi nyomtatók használatához is erre volt szükség. Az orientációs hét egyik kötelező programja egy német nyelvi szintfelmérő teszt megírása, amelynek mindenki felmérhette a tudását, és ezt követően választhatott magának német nyelvi kurzust, vagy került beosztásra a kezdő kurzusok egyikére.

A kiutazásomat követően vált esedékké a Learning Agreement During the mobility részének kitöltése, amely azonban csak akkor szükséges, ha a korábban megadott teljesíteni kívánt kurzusok körében bármilyen nemű változás történt. Mivel esetemben ennek a leadási határideje jóval megelőzte a szemeszter kezdetét, ezért egyes kurzusok nem kerültek meghirdetésre, így kérésre követően megváltoztattam a teljesítendő kurzusaim listáját. Az orientációs héten derült fény arra is, hogy azok a kurzusok, amelyeket szemináriumként hirdetnek meg, nagyban eltérnek az itthon tapasztalt szemináriumoktól, mivel azok teljesítéséhez egy általában negyven oldalas beadandó szükséges, és sok esetben nem is kerül sor órák megtartására.

A passauai egyetem kurzuskínálata volt az egyik olyan tényező, amely miatt leadtam az Erasmus+ pályázat során a jelentkezésemet. Különösen tetszett, hogy a jogi karon külön médiajogi tanszék is található, amelynek kurzus kínálata jelentősen szélesebb körben

nyújt betekintést ezen jogterület szabályozásába, mibenlétébe, amely iránt érdeklődöm, mint itthon. Továbbá a kar széleskörű angol nyelvű kurzuskínálattal is rendelkezik, amelynek oka főként a CECIL (Certificate Of Studies in European Comperative and International Law) program, amelyet akár egy szemeszter alatt Erasmus-hallgatóként is teljesíteni lehet.

Az angol nyelvű kurzusok általában 5 ECTS-t (kreditet) érnek (kivéve, ha az előadások nem a teljes szemeszteren át tartanak, csak annak felénél kezdődnek, ebben az esetben 2,5 ECTS-t érnek). A német jogi kurzusok kreditértéke változó, a korábban említett szemináriumok akár 10-15 kreditet is érhetnek, míg vannak olyan kurzusok, amelyek csak 2,5 vagy 5 kreditet. Campus Mundi ösztöndíjasaként a teljesítendő kreditek száma 20 ECTS, vagy a küldő egyetem által előírt mennyiség, amely az ÁJK esetén 24 ECTS. Ez a kreditmennyiség nagyjából 6 kurzus teljesítését jelenti.

A német jogi oktatás nagyban eltér a magyartól, amely abban is megnyilvánul, hogy a német joghallgatóknak a Passaui Egyetemen majdnem minden tárgyból írásbeli vizsgát kell tenni, több esetben összevont kollokvium formájában. Mivel ez a rendszer azonban aránytalanul megterhelő lenne a csupán egy szemesztert ott töltő Erasmus-hallgatóknak, ezért az ilyen tárgyakból számukra szóbeli vizsgát biztosítanak a Professzorok. Ez szintén teljesen eltér az ÁJK-n megszokott szóbeli vizsgáktól, mivel ezalatt is használható, sőt elvárt a jogszabályok használata, és a vizsga álltában nem egy-egy hallgató feleletéből áll, hanem több hallgató vizsgázik egyszerre. Mindez számomra csak az első szóbeli vizsgán derült ki, és kellemes meglepetésként ért.

Az Erasmus azonban számomra nem csak a német jog behatóbb megismerését jelentette, hanem a német és főleg a bajor kultúra megismerését, új barátok szerzését is. Ebben sokat segített a Passaui Egyetemen működő AEGEE diákszervezet, akik változatos kulturális, kapcsolatépítő programokat szerveztek nekünk a városban és annak környékén is.

Így jutottam el az Ausztriában fekvő csodálatos kis faluba Hallstattba. Mindemellett a hétvégéken végig járhattam Bajorország híres kastélyait, csodás városait, továbbá Németország fővárosa is csak pár óra utazásra volt, köszönhetően a müncheni reptérnek.

Az AEGEE tette lehetővé, hogy megismerjem a Passaui Egyetemen tanuló nemzetközi hallgatókat és tehettem szert határokon átnyúló barátságokra. A közösségi programok központi helyszíne az úgynevezett „Innwiese”, ami egy „mező” a Kampusz területén, az Inn folyó partján, ahol az egész szemeszter tartama alatt, a nap szinte minden pillanatában megtalálhatóak voltak az egyetem hallgatói, kellemes helyen biztosítva lehetőséget új emberek megismerésére.

Viszlát Passau

A Passaui Egyetemen eltöltött szemeszter eddigi életem egyik legmeghatározóbb élménye. Egy alapjaiban eltérő oktatási rendszer részesévé válni, továbbá egy ilyen nagy múltú és a magyar jogrendszer egyes területeit is nagyban befolyásoló jogrendszer megismerése, a magyartól sok esetben eltérő jogi gondolkodásmódba való betekintés, és annak egyes elemeinek elsajátítása, mind olyan élmények, amelyek a szakmai és hallgatói életem szempontjából is a fejlődésemet szolgálták. A nyelvtudásom fejlesztésére is olyan hatást gyakorolt az elmúlt 5 hónap, amelyet eddig még sosem tapasztaltam.

Azonban az Erasmus szemeszter nem csak szakmai, tanulmányi fejlődésre alkalmas, hanem saját személyes fejlődésünkre is nagy hatással van. A különböző országokból érkező sorstársakkal való napi kapcsolat során, akaratlanul is, nem csak a fogadó egyetem országának kultúráját ismerhetjük meg, de a többi Erasmus-hallgató kultúrájába is betekintést

nyerhetünk, olyan mértékben, amely csak személyes és mindennapos kapcsolat során lehetséges.

Mindenkinek szívből ajánlom az Erasmus+ programot, aki érdeklődik a különböző kultúrák iránt, szakmailag szeretne fejlődni, vagy csupán kiszakadna kicsit a megszokott mindennapi életéből

Tudtad, hogy Cesare Beccaria A bűnökről és büntetésekről (Dei delitti e delle pene) című műve meghatározó hatást gyakorolt az igazságszolgáltatásra? 1767-es megjelenése után egyes országokban teljesen eltörölték a halálbüntetés, korbácsolást, égetést és csonkítást is ritkábban alkalmaztak, és az évszázad második felében enyhült a vallási türelmetlenség is.

Tudtad-e, hogy Batthyány Lajos gróf, miután felégáruhlással vádolták, hogy az öszmonarchia megszűntetésére törekedett és a Pragmatica Sanctiót megsértette, a halálos ítélete végrehajtása előtt 1849 októberében tört csempészett be a grófnak a felesége? Nyakán mély sebet ejtett, de a sérülése nem volt halálos, azonban így elkerülte a kötél általi halált. 1849. október 6.-án golyó általi halál által lehelte ki lelkét, utolsó szavai: „Allez Jäger, éljen a haza!”

A képen a MÁJT Tanszék demonstrátorai, valamint Prof. Dr. Mezey Barna Tanszékvezető Úr látható. A képen balról jobbra: Sall Zsófia, Maschefszy Emese, Zanócz Gréta, Prof. Dr. Mezey Barna, Kovács Ákos Tibor, Bálints Panna, Kún Hanga, Schlaffer Daniella, Gera Anna

TÁMOGATÓINK

Magyar Ügyvédi Kamara

NAGY & TRÓCSÁNYI

Kovács Ügyvédi Iroda

ELTE ÁJK
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

A folyóirat az alábbi oldalakon digitálisan színes változatban online is elérhető:

facebook.hu/joghistoria

majt.hu

issuu.com/joghistoria

eltereader.hu